

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Helsevitenskaplige fakultet, RKBU Nord

Skoleprestasjoner og trivsel:

En spørreundersøkelse blant elever i ungdomsskolen

Monica Fevang

Masteroppgave i Barnevern 50 studiepoeng

Veileder: Monica Martinussen

Juni 2015

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	iv
Abstract	v
1 Innledning.....	1
1.1 God psykisk helse, psykiske plager og lidelser	2
1.2 Beskyttelsesfaktorer.....	4
1.3 Risikofaktorer	5
1.3.1 Risikofaktorer for elevenes psykiske helse og læringsmiljøet på skolen.....	5
1.3.2 Risikofaktorer og konsekvenser ved lave skoleprestasjoner.....	6
1.4 Skolen i et kunnskapssamfunn	7
1.5 Skoleprestasjoner og marginalisering.....	10
1.6 HEMIL- rapporten 2009	11
1.7 Modell for sammenhengen mellom psykisk helse, skoleprestasjoner og trivsel.....	12
1.8 Problemstillingen i denne studien.....	13
2 Metode.....	14
2.1 Deltakere.....	14
2.2 Måleinstrumenter.....	14
2.3 Prosedyre	16
2.4 Statistiske analyser	17
3 Resultater.....	17
3.1 Karakteristikk av utvalget.....	17
3.2 Sammenhenger mellom psykisk helse og skoleprestasjoner, og mellom psykisk helse og trivsel.....	20
3.3 Prediksjon av skoleprestasjoner og trivsel.....	23
4 Diskusjon.....	24
4.1 Hvilke sammenhenger er det mellom elevenes psykiske helse, skoleprestasjoner og trivsel?	24
4.2 Er det mulig å predikere skoleprestasjoner og trivsel ut fra stressfulle livshendelser og psykisk helsevariabler?	30
4.3 Styrker og svakheter med egen studie	31
5 Avslutning	33
Referanser.....	35

Forord

I denne masteroppgaven har jeg fått bruke datamaterialet fra et forskningsprosjekt ved RKBU-Nord. Jeg vil derfor takke de ansvarlige for dette prosjektet. En spesiell takk til ungdommene som har besvart spørreskjemaet, og til de lærerne som hjalp til med innsamlingen av skjemaene.

En stor takk til Monica Martinussen, som har vært min veileder. Hun har hjulpet meg med sin kunnskap innenfor fagfeltet og med analysering og tolkning av data. Takk for gode veiledningstimer og konstruktive tilbakemeldinger på oppgaven.

Jeg vil også takke familie, kjæreste og venner for at dere har korrekturlest, støttet og pushet meg gjennom arbeidet. En særlig takk til søsteren min som alltid gir meg en hjelpende hånd. Til slutt vil jeg takke medstudentene mine for noen interessante og fine masterseminarer.

Tromsø, juni 2015

Monica Fevang

Sammendrag

Skolen er pliktig til å jobbe for et godt læringsmiljø som fremmer helse, trivsel og læring hos elevene. I dag er det 15- 20 % av norske ungdommer som har psykiske plager og lidelser. Dette kan være risikofaktorer for dårlige skoleprestasjoner og mistrivsel noe som igjen kan føre til at ungdommen marginaliseres i kunnskapssamfunnet. Formålet med denne masteroppgaven var å se på hvilke sammenhenger det var mellom elevenes psykiske helse, og henholdsvis skoleprestasjoner og trivsel. Det ble også undersøkt om demografiske variabler, stressfulle hendelser i tillegg til psykisk helse-variabler kan predikere skoleprestasjoner og trivsel? Utvalget bestod av ungdomsskoleelever ($N = 158$) i en mindre kystkommune i Nord-Norge. Innsamlingen av data ble gjort ved hjelp av et elektronisk spørreskjema, og analysene av data ble gjort i SPSS. Det var signifikante sammenhenger mellom de fleste skalaene som målte psykisk helseplager (SDQ-Nor) og selvrapporterte total karakterer (r mellom $-.16$ og $-.34$). Den sterkeste sammenheng var mellom skalaen som målte hyperaktivitet og total karakterer. Det var også signifikante sammenhenger mellom psykiske helseplager og skoletrivsel. Den sterkeste korrelasjonen var mellom totalskåren på SDQ-Nor og trivsel ($r = -.59^{**}$). Hierarkisk regresjonsanalyse ble brukt for å predikere skoleprestasjoner og trivsel. Total karakteren ble predikert av demografiske variabler og psykiske helsevariabler ($R^2 = .16$), mens trivsel ble predikert av demografiske variabler, livshendelser og psykisk helsevariabler ($R^2 = .42$). Resultatene gav støtte til at det var en sammenheng mellom psykiske helseplager og hvordan elevene presterte og trivdes på skolen.

Nøkkelord: psykisk helse, skoleprestasjoner, skoletrivsel, barnevern

Abstract

The school is responsible for providing a safe and good learning environment which promotes health, learning and well-being among the pupils. Poor school achievement and lack of well-being may indicate that something is wrong. Recent prevalence estimates indicate that as many as 15 % to 20 % of young people report symptoms of mental health problems. Mental health problems may be considered a risk factor for poor school performance and low levels of well-being which in turn may cause marginalization in today's knowledge society. The main aim in this thesis was to examine associations between mental health and school performance and well-being. The pupils ($N = 158$) were sampled from a small municipality in Northern-Norway. An electronic survey was conducted for data collection and the analyses of data were estimated in SPSS. There were significant correlation between most of the scales used for assessing mental health (SDQ-Nord) and self-reported grades (total score) (r between $-.16$ and $-.34$). The strongest correlation was between the scale measuring hyperactivity and grades. There were also significant correlation between mental health and school well-being. The strongest correlation was between the total SDQ-score and well-being ($r = -.59^{**}$). Hierarchical regression analyses were conducted to predict grades and well-being. The total grade was predicted by demographic variables and mental health scales ($R^2 = .16$), whereas well-being was predicted by demographic variables, life events and mental health scales ($R^2 = .42$). The findings provide support to the hypothesized relationship between mental health, school grades and well-being.

Keywords: mental health, school performance, well-being at school, child welfare

1 Innledning

Vi lever i et kunnskapssamfunn hvor humankapital har blitt sentralt. Begrepet humankapital er menneskelige ressurser som kunnskaper og ferdigheter (Humankapital, 2014). Kvinner har kommet mer inn i utdanningssektoren og stadig flere, både kvinner og menn, tar høyere utdanning (Statistisk sentralbyrå, 2015). Regjeringen vedtok i 1997 å innføre Læreplanen L97, med denne ble det vedtatt en obligatorisk 10-årig grunnskole (Kirke- forsknings- og utdanningsdepartementet, 1996). I dagens kunnskapssamfunn blir det satt høye krav til ungdommene om å få seg en god utdanning da dette er inngangsbilletten til de fleste jobbene. Jo høyere opp i utdanningssystemet ungdommen kommer desto mer betydningsfulle er karakterene fra grunnskolen. Dette prestasjonsjaget kan føre til stress i skolehverdagen for ungdommene med mulige negative konsekvenser som redusert trivsel og psykiske plager. Omtrent 15-20 % barn og ungdom mellom 3 og 18 år strever med angst, depresjon og atferdsvansker (Folkehelseinstituttet, 2014). Allerede på barneskolen har psykiske plager en negativ sammenheng med skoleprestasjonene, og plagene kan ofte følge med videre inn i ungdoms- og voksenlivet (Folkehelseinstituttet, 2014).

Vinnerljung (2014) fant ut i sin forskning at barn som får hjelp av barnevernet har en høyere risiko for å ha dårligere skoleprestasjoner en jevnaldrende. Han mente at å mestre skolen og å få en utdanning var den sterkeste faktoren for å greie seg på lengre sikt. Studier av svenske barnevernsbarn viser at 40- 60 % av de som mislykkes på skolen får psykososiale problemer senere i livet (Vinnerljung, 2014). Vinnerljung har derfor foreslått at det burde settes i verk tiltak for å bedre barnevernsbarns helse og skolegang, med formål om å hindre marginaliseringsprosessen som skjer i kunnskapssamfunnet (Vinnerljung, 2014). I denne masteroppgaven er hovedproblemstillingen å undersøke hvilke sammenhenger det er mellom elevenes psykiske helse og skoleprestasjoner, samt mellom psykisk helse og trivsel. Det vil også bli undersøkt om demografiske variabler, stressfulle livshendelser i tillegg til psykisk helsevariabler kan predikere skoleprestasjoner og trivsel.

1.1 God psykisk helse, psykiske plager og lidelser

Verdens helseorganisasjon (WHO) har definert god psykisk helse slik:

«en tilstand av velvære der individet kan realisere sine muligheter, kan håndtere normale stressituasjoner i livet, kan arbeide på en fruktbar og produktiv måte og har mulighet til å bidra overfor andre og i samfunnet» (Paaasche, 2012).

Psykiske helseplager kan deles inn i to grupper, internaliserende- og eksternaliserende vansker. Internaliserende vansker er problemer som gjelder individets egne tanker, kropp, følelser og egenverd. Vanskene kommer ofte til uttrykk som angst eller depresjon (Wichstrøm, 2007). Eksternaliserende vansker kommer til uttrykk gjennom atferd som er rettet mot andre, dette kan for eksempel være atferdsvansker, rusmisbruk og kriminalitet (Wichstrøm & Backe-Hansen, 2007).

Psykiske plager forekommer så ofte som 15- 20 % hos barn mellom 3 og 18 år i Norge, og 8 % har så alvorlige symptomer at det kan betegnes som en psykisk lidelse (Stoltenberg, 2014). Likevel er det mindre psykiske vansker her enn i andre land. De fleste barna har forbigående psykiske vansker, som de vokser av seg, men for noen er vanskene vedvarende. De følelsesmessige vanskene øker med alderen og dette gjelder særlig for jenter (Helseregion Øst og Sør, 2008; Stoltenberg, 2014). Fra 6 til 12 års alderen er det andelen av gutter som strever mest med psykiske lidelser, og det er konsentrasjonsvansker, ADHD og atferdsforstyrrelser, som er de vanligste problemene. I ungdomsalderen, fra 12 år, er det igjen jenter som sliter mest med psykiske plager, der de vanligste plagene er angst og depresjon (Stoltenberg, 2014). Det er vanskelig å forutse hvem som vil bli rammet, derfor er det ekstra viktig med universelle forebyggende tiltak og tidlig intervensjon (Stoltenberg, 2014).

Angstlidelser er «subjektive følelser som redsel, frykt eller ubehag og også fysiologiske reaksjoner som å svette, skjelve, føle kvalme eller å være oppkavet, noe som ofte fører til unngåelses- og tilbaketrekkingssatferd.» (Ogden, 2015, s. 172). Angst er en risikofaktor for dårlige skoleprestasjoner, fordi negative og urealistiske tankemønstre gjør at de ofte feiltolker hendelser og symptomer slik at de blir unødvendig engstelige. Dette kan blant annet føre til prestasjonsangst (Ogden, 2015). Personer med angst har langvarig høy grad av redsel i situasjoner der det ikke er en reel fare, og der redselen går utover livsutfoldelsen til personen (Wichstrøm, 2007).

Depresjon er å ha et «nedstemt humør og overdreven tristhet, negative forventninger og manglende interesse for å delta i aktiviteter.» (Ogden, 2015, s. 170). Å være deprimerert kan føre til at man får problemer med å strukturere skolearbeidet, og at det blir vanskelig å ta beslutninger og håndtere kritikk. Ungdommer med depresjon kan også streve med at de har lite energi og konsentrasjonsvansker (Ogden, 2015).

Atferdsforstyrrelser er «en psykiatrisk diagnose som beskriver et gjentakende og vedvarende mønster av aggressiv eller utfordrende atferd.» (Ogden, 2015, s. 196). ADHD (Attention Deficit Hyperactive Disorder) handler om at personen strever med konsentrasjon, oppmerksomhet og hyperaktivitet. I skolen vises disse problemene som manglende utholdenhet, konsentrasjonsvansker og vanskelig med å sitte i ro (Ogden, 2015). Noen barn vil kunne ha flere plager samtidig som for eksempel ADHD og atferdsvansker eller både atferdsvansker og angst/ depresjon.

Epidemiologisk forskning som har funnet ut hvordan befolkningens psykiske helse utvikler seg og hva som er forekomsten av plager og lidelser, er for eksempel *Barn i Bergen* studien og *Ungdata 2013*. *Barn i Bergen* var en stor og omfattende longitudinell befolkningsbasert studie, der formålet var å kartlegge barn og unges psykisk helse og utvikling. Studien fulgte barn som var født i Bergen i 1993-95, fra de begynte på skolen og til ungdomsperioden. Den kan dermed gi et godt bilde på forandring over tid og utvikling av problemer. Dataene ble samlet inn mellom år 2002 og 2012. Både barna, foreldrene og lærerne fikk forespørsel om å være med. At flere informantgrupper er tatt med er en styrke for studien, ettersom man da kan få et bredere bilde av hvordan plagene arter seg (Sakariassen, 2009). Et sentralt funn fra studien var at de fant ut at det var færre barn i Norge enn i andre land som hadde psykiske vansker (Helseregion Øst og Sør, 2008). Angst var det hyppigste problemet hos barn og ungdom mellom 8 og 18 års alderen, men mange av barna vokste vanskene av seg. Hos jentene var det en økning av emosjonelle vansker oppover i alderen (Helseregion Øst og Sør, 2008).

Undersøkelsen *Ungdata 2013* er en annen viktig studie, som omfatter en stor gruppe skoleungdom hvert år. I 2013 deltok 60 000 ungdommer i 13-16 års- alderen med i undersøkelsen. Studien kan gi et bilde på hvordan ungdommenes psykiske helse er i dag. Studien beskriver dagens ungdom som hjemmekjære, de bruker mye av sin fritid hjemme og da ofte foran dataskjermen, de er fornøyde med foreldrene og de trives godt på skolen. De beskrives også som en litt stresset generasjon, dette viser seg ved at psykiske plager har økt

siden 2011, det er et flertall av jenter som sliter med stress (NOVA, 2014). Undersøkelsen har en svarprosent på hele 82 % i ungdomsskolen, dette tilsvarer at over 63 000 elever har besvart spørreskjemaet. Funn fra undersøkelsen indikerer at de fleste elevene trives på skolen, et flertall av gutter som var fornøyd med helsen sin mens det er flest jenter som rapporterer om depressive symptomer (NOVA, 2014).

1.2 Beskyttelsesfaktorer

Beskyttelsesfaktorer kan defineres som «... en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med redusert sannsynlighet for fremtidig negativ psykososial utvikling hos risikobarn.» (Nordahl, Sørli, Manger, & Tveit, 2005, s. 81-82). Med beskyttelsesfaktorer snakker man ofte om resiliens, som handler om at individet har en motstandskraft som skal forbedre en risikosituasjon. Beskyttelses- og risikofaktorer blir delt inn i individuelle- og kontekstuelle faktorer. Individuelle risiko- og beskyttelsesfaktorer går på individet, mens kontekstuelle beskyttelses- og risikofaktorer er forhold i familien, på skolen, med jevnaldrende, i nærmiljøet og i samfunnet (Nordahl et al., 2005).

Viktige beskyttelsesfaktorer kan forhindre at personen utvikler psykiske plager og klarer seg bra til tross for flere og store belastninger. Beskyttelsesfaktorer som kan forebygge en uheldig utvikling kan være at individet har en medfødt robusthet, som gjør at risikofaktorene ikke får tatt overhånd. Individet har funnet noen mestringsstrategier som gjør at han/ hun klarer seg godt. Dette kan være å ha gode sosiale ferdigheter og mestringssevne, gode karakterer, eller at eleven føler tilhørighet til klassen og skolen. Kontekstuelle beskyttelsesfaktorer som sosial støtte fra venner og familie er av stor betydning for å unngå en negativ utvikling på skolen. Venner og familie kan gi individet den nærheten og tryggheten som beskytter mot en uheldig utvikling (Haugland & Torsheim, 2009; Sosial- og helsedirektoratet, 2007; Stoltenberg, 2014; Vinnerljung, Berlin, & Hjern, 2010). Forskning gjort av Oppedal og Røysamb (2004) viste blant annet at variabelen støtte fra klassen hadde den sterkeste korrelasjonen til psykisk helse ($r = .42 ***$). Deres utvalg bestod av 408 barn fra vertsfamilier og 225 barn fra innvandrerfamilier (Oppedal & Røysamb, 2004). Kvernmo (2001) ville med sin undersøkelse av ungdomsskole- og videregående skoleelever i Nordland, Troms og Finnmark undersøke hvordan etnisitet og kulturelle faktorer påvirket ungdommens psykiske helse. Funn fra studien viste at det var ingen etniske forskjeller i ungdommens psykiske helse. For begge kjønn var språkkompetanse og da gjerne med mestringsfølelse eller

kulturelle faktorer en beskyttelsesfaktor for angst- og depresjon og emosjonelle problemer. (Kvernmo, 2001).

1.3 Risikofaktorer

1.3.1 Risikofaktorer for elevenes psykiske helse og læringsmiljøet på skolen

Risikofaktorer kan defineres som «... en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med økt sannsynlighet for negativ psykososial utvikling i fremtiden...» (Nordahl et al., 2005, s. 81). Risikoen for psykiske plager og lidelser øker når belastningene blir store, når de varer over lengre tid og dersom plagene opptrer på flere arenaer (Sosial- og helsedirektoratet, 2007). Ofte kan enkelte psykiske plager og lidelser føre til sekundærproblemer. For eksempel kan emosjonelle forstyrrelser bli en tilleggsbelastning for personer med ADHD (Sosial- og helsedirektoratet, 2007). For å forbygge psykiske helseplager og lidelser hos ungdommer er det nyttig å ha kunnskap om mulige risikofaktorer.

I dagens samfunn er stress blitt et hverdagslig problem, som kan ha både positiv og negativ påvirkning på elevene på skolen. Begrepet stress brukes om årsaken til ulike belastninger. I den positive betydningen bidrar stress til at elevene yter mer og får en mestringsopplevelse, oppgaven er da tilpasset deres evner og ferdigheter. Dersom oppgavens krav overstiger elevens ressurser vil det oppleves som negativt stress, som kan forårsake helseplager (Haugland & Torsheim, 2009). I resultatene fra HEMIL-rapporten 4/2009 kom det fram at mange ungdommer har en stadig økende stressopplevelse knyttet til skolearbeid. Det har særlig vært en økning fra år 2000 til 2005. Ungdomsskoleelevene og særlig 10. klassingene opplever skolearbeidet som svært stressende. Økt stressopplevelse viste seg å være negativt for både trivsel og prestasjoner på skolen, gjennom at økt stress førte til subjektive helseplager (Samdal, 2009a).

Kontekstuelle risikofaktorer kan som tidligere nevnt forekomme i familien, blant venner eller på skolen. Atferdsvansker er en faktor som kan ha en negativ påvirkning på skoleprestasjonene. På skolen vises atferdsproblemer ofte som normbrytende atferd, som ikke følger de forventningene som stilles av lærerne. Andre risikofaktorer kan være at elevene opplever å ikke mestre de kravene som stilles faglig eller at de har lærevansker. På skolen er det mange ulike risikofaktorer som kan skape dårlige forutsetninger for et trygt og godt læringsmiljø. I en HEMIL- rapport viste resultatene av undersøkelsen at det å bli mobbet og det å mobbe andre har en negativ sammenheng med elevens skoletrivsel (Samdal, 2009a).

Fra og med høsten 2013 ble det satt i verk en lov om opptak til videregående skoler, forskrift til opplæringsloven kapittel 6 § 6-20 *rangering av søkerar*. Denne paragrafen sier at dersom det er for mange søkere til skolen og karakterene til eleven ikke er gode nok, må eleven bytte skole (Forskrift til opplæringslova, 2013). Miljøforandringer ved skolebytte kan medføre at elevene får lengre skolevei og må skifte sitt sosiale miljø, noe som kan resultere i mindre sosial støtte og et økende prestasjonspress for ikke å havne i denne fallgruven igjen. Om denne lovendringen vil medføre til en økning av psykiske helseplager eller hvor mange elever det omfatter er enda for tidlig å si.

Negative livshendelser kan gi økt risiko for psykiske lidelser. Barn og ungdom som vokser opp med ekstra belastninger som å ha foreldre som er psykisk syke eller er rusmisbrukere har en økt risiko for selv å utvikle slike problemer. Til sammen 10- 15 % av den voksne befolkningen strever med symptomer på angst og depresjon (Folkehelseinstituttet, 2014). Slik at en relativt stor andel av barn og unge vokser opp med psykisk syke foreldre.

1.3.2 Risikofaktorer og konsekvenser ved lave skoleprestasjoner

Konsekvensene av lave skoleprestasjoner kan bli at ungdommen dropper ut av skolen, og kan miste sin mulighet til å komme inn på arbeidsmarkedet. Skoleprestasjoner er en viktig prediktor for frafall fra skolen, svake karakterer på grunnskolen gjør at det blir vanskelig å fortsette videre på videregående skole eller å komme inn på den studieretningen man ønsker. Hammond og kollegaer (2007) har listet opp signifikante faktorer som gjør seg gjeldende ved fare for skolefracfall. Lave skoleprestasjoner var en signifikant faktor både på grunnskolen, ungdomsskolen og videregående skole. Dette var i likhet med dårlig oppmøte på skolen og lav sosioøkonomisk status i familien. Andre interessante funn fra denne undersøkelsen var at dårlig oppførsel og tidlige tegn til aggresjonsvansker kunne være risikofaktorer for å slutte på skolen. På ungdomsskolen var også lave forventninger til skoleprestasjoner blant en av risikofaktorene (Hammond, Linton, Smink, & Drew, 2007)

Sagatun og kollegaer (2014) har forsket på hvordan internaliserende og eksternaliserende vansker i 10.klasse påvirket elevenes psykiske helse og hvordan dette hadde en sammenheng med drop out. De fant ut at eksternaliserende problemer blant elevene hadde en sammenheng med deres skoleprestasjoner, og om de falt ut av videregående skole (Sagatun, Heyerdahl, Wentzel-Larsen, & Lien, 2014). Bragdø og Spjelkavik har i sin forskning om frafall fra skolen funnet ut at helse kan ha påvirkning på både skoleprestasjoner og frafall. De trekker frem blant annet risikofaktorer som lav motivasjon og dårlig selvbilde

for å falle ut av skolen (Bragdø & Spjelkavik, 2013). Ved lave skoleprestasjoner eller fare for frafall fra skolen må det settes inn tidlige tiltak. I artikkelen til Sagatun m.fl (2014) ble det foreslått at en reduksjon i eksternaliserende problemer kunne redusere drop-out fra skolen, forbedre elevenes skoleprestasjoner og redusere risikoen for dårlig helse, slik at de ikke ble ekskludert fra arbeidslivet og avhengige av velferdsinstanser (Sagatun et al., 2014)

1.4 Skolen i et kunnskapssamfunn

I 2006 ble det innført en ny reform for grunnskolen og den videregående skolen som het *Kunnskapsløftet*. Reformen kom fordi internasjonale studier viste at norske elever skåret dårligere på grunnleggende ferdigheter enn elever i andre land som Norge sammenlignet seg med. Det ble gjort noen endringer når denne læreplanen trådte i kraft. Blant annet ble det lagt vekt på de fem grunnleggende ferdighetene; å kunne uttrykke seg muntlig, å kunne uttrykke seg skriftlig, å kunne lese, å kunne regne og å kunne bruke digitale verktøy. Disse ferdighetene skulle tilegnes gjennom alle fagene, og var vesentlig for videre læring. Det ble også formulert kompetansemål for hvert fag, som skulle fortelle hva elevene skulle ha oppnådd etter 2., 4., 7. og 10. årstrinn. De grunnleggende ferdighetene og kompetansemålene skulle være inngangsporten for elevene til å kunne bidra i kunnskapssamfunnet (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005). I innledningen til opplæringsloven står det at intensjonen med å gå på skole er å forberede barn og unge til arbeidslivet og fremtidens utfordringer, og å lære elevene å ta hånd om sitt eget liv og å ha empati til å kunne hjelpe andre (Opplæringslova, 1998). Den norske skole skal være en inkluderende skole hvor alle elevene skal få tilpasset opplæring og hvor det skal bli lagt vekt på økt læring (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005). I 1994 ble Salamanca- erklæringen innført i Norge. Erklæringen innebar tanken om sosial inkludering i skolen i stedet for sosial integrering. Dette gikk ut på at nå skulle ressursene tilegnes fellesskapet og ikke individet. Forskjellighet hos elevene skulle nå sees på som en ressurs og ikke et problem. Det var ikke lenger en minoritet av elevene som hadde særskilte behov, men nå skulle alle få tilpasset opplæring (Gjertsen, 2010). Ifølge opplæringsloven § 1-3 har alle elevene krav på tilpasset opplæring. Dersom den ordinære undervisningen ikke er tilstrekkelig trer § 5-1 i kraft, og gir elevene rett til spesialundervisning (Opplæringslova, 1998).

Skoleprestasjoner er blant annet karakterene elevene får på skolen, som er grunnlaget for høyere utdanning og jobb. Karakterene skal gi arbeidsgivere informasjon om personens

kompetanseområder. På norske offentlige ungdoms- og videregående skoler følger karakterene en gradert skala fra 1 til 6, hvor 1 er stryk og 6 er best. Formålet med vurderinga i grunnskolen er å kunne fremme utvikling underveis og for å kunne uttrykke kompetansen til eleven (Forskrift til opplæringslova, 2009).

Ved innføringen av kunnskapsløftet ble det også lagt vekt på at sosiale forskjeller i skoleprestasjoner skulle utjevnes. Tilpasset opplæring skulle bidra til at alle fikk den hjelpen de behøvde for å kunne lykkes i skolen. Forskning gjort noen år etter at kunnskapsløftet trådte i kraft viser at dette ikke ble tilfelle, forskjellene mellom kjønn ble større og elevenes familiebakgrunn var fortsatt en betydningsfull faktor for hvilken utdanning ungdommene valgte (Bakken & Eldstad, 2012). Etter innføringen av kunnskapsløftet var det flere elever med lav sosioøkonomisk bakgrunn som kom ut av grunnskolen med hull i vitnemålet. En økning i spesialundervisning på ungdomsskolen og fritak fra karaktersetting i fag kan være forklaringsfaktorer for dette utfallet. Det hadde også vært en økning av toppkarakterer blant skoleflinke jenter med allerede gode karakterer og elever med høy sosioøkonomisk bakgrunn. Resultatene fra denne undersøkelsen kunne ikke gi en begrunnelse på utviklingen, om det enten kom av en økning av elever som presterte godt på skolen eller om det hadde vært en endret vurderingspraksis (Bakken & Eldstad, 2012).

Ifølge Opplæringsloven kapittel 9a *Elevane sitt skolemiljø*, har elevene rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring.

Et skolemiljø som fremmer helse: Et skolemiljø som ikke gir elevene skader, sykdommer eller helseplager av noe slag, og som positivt er med på å styrke elevenes fysiske og psykiske helse. Et skolemiljø som fremmer trivsel: Et skolemiljø hvor alle elevene kan trives og som bidrar til at skolen oppleves som et meningsfullt sted å være. Et skolemiljø som fremmer læring: Et skolemiljø som gir elevene gode læringsbetingelser (Kunnskapsdepartementet, u.å.).

Skolene skal jobbe for et godt psykososialt miljø der elevene opplever trygghet og sosial tilhørighet, jmf. paragraf 9a-3 i Opplæringsloven. Lærerne er pålagt å undersøke og si ifra til skoleledelsen eller selv gjøre noe dersom de oppdager at en elev blir mobbet, utsatt for vold, diskriminering eller rasisme, paragraf 9a-3 (Opplæringslova, 1998). Et godt og trygt

skolemiljø er en forutsetning for at elevene skal kunne lære det de skal på skolen og for at de skal kunne mestre livet sitt. Trivsel, helse og læring er tre sentrale grunnpilarer i skolen som kan påvirke hverandre negativt og positivt (Kunnskapsdepartementet, u.å.). På ungdomsskolen får elevene en vurdering av atferd og oppførsel. Denne skalaen går fra god (G), nokså god (Ng) og lite god (Lg). Formålet med vurderinga er å hjelpe elevene i sosialiseringprosessen, og for å jobbe for et godt psykososialt læringsmiljø (Forskrift til opplæringslova, 2009). Det finnes skoleprogrammer for både lærere og elever som skal forebygge psykiske helseplager hos ungdommer, for eksempel tiltakene *Alle har en psykisk helse* og *Hva er det med Monica*. Fellestrekkene for programmene er at de skal bidra til å gi lærere og ungdommer økt kompetanse om de ulike vanskene og om hjelpen som finnes (Bjørknes, 2012; Lauritzen, 2012).

Samdal (2009) presenterte i HEMIL- rapporten for perioden 1985 til 2005 at det var høy grad av skoletrivsel, og at den var stabil for de norske jentene, mens det for guttene hadde skjedd en økning. Skoletrivselen var noe høyere i Norge sammenlignet med de andre europeiske landene som var med i undersøkelsen. Resultatene i rapporten viste også at sammenhengen mellom elevenes helse og trivsel og skoleprestasjoner kan gå begge veier. At et godt skolemiljø har innvirkning på elevenes psykiske helse, men også motsatt at elevenes psykiske helse kan ha innvirkning på skoletrivsel og skoleprestasjoner (Samdal, 2009a). I *Ungdata*- undersøkelsen i 2013 var det hele 95 % av ungdommene som svarte at de trivdes nokså godt eller svært godt på skolen (NOVA, 2014).

Berg sier at elevenes psykiske helse må være den viktigste lærerforutsetningen. Elevenes lærerforutsetninger «omfatter elevens funksjonsnivå på alle utviklingsområder; kognitivt, sosialt, emosjonelt og fysisk/ motorisk» (Berg, 2012, s. 32). Det er viktig at elevene opplever skolen som et trygt og sikkert sted, hvor de kan føle respekt og anerkjennelse. Utvikling av psykiske plager og lidelser tapper elevene for energi til å jobbe med skolearbeidet og å delta på sosiale aktiviteter. Berg nevner at man må se risikofaktorene for psykiske plager og lidelser i sammenheng med elevenes grunnleggende behov (Berg, 2012).

Den økonomiske statusen har også betydning for om 15-åringene i 10-klasse rapporterer om at de trives på skolen. Foreldrenes motivering viser seg å være viktig for barnas skoleprestasjoner. Foreldre fra høyere sosioøkonomiske lag har ofte en god holdning til utdanning, denne holdningen kan være en påvirkningskraft for om 15-åringene trives på

skolen. Etter hvert som barna vokser og skal bli selvstendige avtar foreldrenes støtte og motivering (Samdal, 2009a).

Forskning gjort av Jon Lauglo (2008) undersøkte sammenhengen mellom ungdommers skoleprestasjoner og familiens struktur. Lauglo fant i sin analyse at å bo med begge foreldrene sine var bedre enn bare å bo med den ene forelderen. At foreldrene var gifte med hverandre gav også en positiv virkning på ungdommens prestasjoner (Lauglo, 2008). Markussen m.fl. fant ut i sin forskning at foreldrenes utdanningsnivå ikke hadde en direkte betydning for ungdommenes prestasjoner, allikevel viste resultatene at de som hadde foreldre med høyere utdanning gjorde det bedre enn de med foreldre med grunnskoleutdanning (Markussen, Frøseth, Lødding, & Sandberg, 2008). De fant også ut at elevenes skoleprestasjoner på grunnskolen hadde stor betydning for ungdommenes gjennomføring og kompetanseoppnåelse ved videre utdanning og for drop out (Markussen et al., 2008).

1.5 Skoleprestasjoner og marginalisering

Vinnerljung (2014) nevner mulige tiltak for tidlig å motvirke at elevene mislykkes i skolen, da dårlige skoleprestasjoner er en variabel som kan påvirkes. Sosialt utsatte barn presterer ofte dårligere enn deres kognitive nivå og potensial. Det er ulike forklaringsfaktorer som gjør seg gjeldende, blant annet at foreldre og lærere forventer mindre fra disse barna. Andre faktorer kan være at de har opplevd en ustabil barndom og at barna har overrepresentert med andre problemer. Barn som presterer dårlig på skolen er i en risikogruppe med tanke på deres framtidsutsikter (Vinnerljung, 2014).

Frønes og Strømme (2010) har undersøkt hvordan denne marginaliseringsprosessen foregår og hvor utsatte barn innenfor barnevernet egentlig er for å havne i denne prosessen. «I kunnskapssamfunnet betyr svake broer til utdanningskulturen ikke bare lavere sannsynlighet for høyere utdanning, men også høyere sannsynlighet for marginalisering.» (Frønes & Strømme, 2010, s. 28). De kaller utdanningssystemet for marginaliseringsdynamikkens generator, det er skolen som definerer problemene til elevene. Det er flere gutter enn jenter som har problemer som forsterker skoleproblemer, som ADHD og atferdsproblemer, de har derfor en større sannsynlighet for å mislykkes i skolesystemet. «Den sentrale oppgaven for kunnskapssamfunnets barnevern er å hindre at barn i risikozonen gradvis ender opp i utdanningssystemenes marginaliseringsprosesser.» (Frønes & Strømme, 2010, s. 116).

I *Social rapport 2010* rapporterer svenske forskere at grunnskolekarakterene er helt avgjørende for marginaliseringsprosessen, fordi den påvirker forhold som tilgang til høyere utdanning, psykososiale problemer og kriminalitetsutvikling. Rapporten viste at barn innenfor barnevernet hadde større sannsynlighet for å få svakere karakterer enn deres jevnaldrende og de har ofte bare grunnskoleutdanning (Vinnerljung et al., 2010). ”Samtidig är just goda skolprestationer- och utbildning efter grundskolan- ett starkt skydd för utsatta barn eftersom det minskar sannolikheten för ogynnsam utveckling på lång sikt.” (Vinnerljung et al., 2010, s. 230).

1.6 HEMIL- rapporten 2009

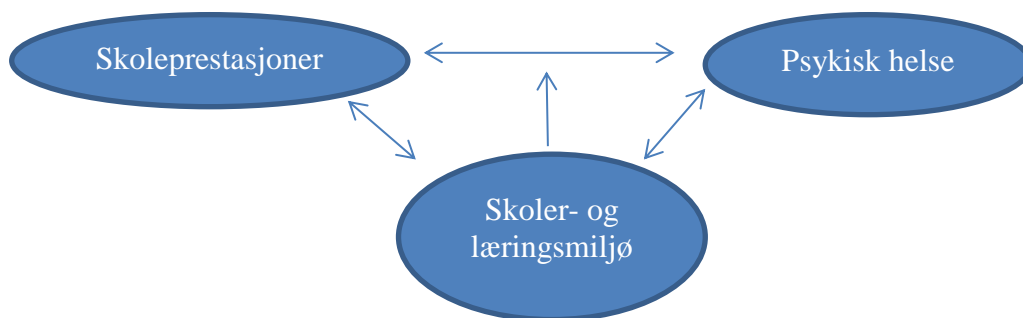
Samdal har i HEMIL- rapporten sett på sammenhengen mellom psykisk helse, skolemiljø, skoletrivsel og skoleprestasjoner. Formålet med rapporten var blant annet at den skulle gi en oversikt over skoleungdommenes helse, livstilfredshet, helseplager, risikoatferd, trivsel på skolen og skoleprestasjoner. Rapporten tok også for seg trender for de ulike variablene sett opp imot forskning fra 1985 til 2005, og resultater fra andre land. Den tok også spesifikt for seg hvordan korrelasjon det er mellom variablene som omhandlet skoletrivsel og skoleprestasjoner. Data som ble brukt var hentet fra prosjektet *Health Behaviour in School-aged Children. A WHO Crossnational Survey (HBSC)* (på norsk het prosjektet *Helsevaner blant skoleelever- en WHO- undersøkelse i flere land, HEVAS*). Det var 43 land som deltok i samarbeidsprosjektet som var festet til Europakontoret til Verdens Helseorganisasjon, de brukte samme forskningsprotokoll for å kunne sammenligne resultatene. Utvalget bestod av ungdommer som var 11, 13 og 15.år, og gikk i 6., 8. og 10.klasse (Samdal, 2009a). En svakhet ved studien var at det bare var egenrapportering av skoleprestasjoner ved hjelp av spørsmålet: «Hva tror du kontaktlæreren din mener om skoleresultatene dine sammenlignet med klassekameratene dine?» Elevene skulle krysse av for en av svaralternativene: Han/hun mener jeg er «Veldig god», «God», «Middels» eller «Dårligere enn middels».

Samdal fant en sammenheng mellom elevenes skoleprestasjoner, deres psykiske helse og hvordan de trivdes på skolen. Studien kunne ikke belyse hvilken kausal sammenheng det var mellom variablene. Faktorer som var gjeldende for hvordan elevene presterte på skolen var blant annet livstilfredshet, subjektive helseplager, stressopplevelse, skoletrivsel, helseatferd og om ungdommen drakk alkohol ukentlig (Samdal, 2009a). Kort oppsummert rapporterte elevene under middels i skoleprestasjoner dersom de svarte at de hadde dårlig

helse eller grei helse, eller hadde under gjennomsnittlig livstilfredshet. Det samme gjorde ungdommene som røykte eller drakk alkohol ukentlig. Livstilfredshet, høy sosial status og fysisk aktivitet ved siden av skolen var positivt relatert til elevenes skoleprestasjoner. En mulig forklaring på sammenhengen mellom psykisk helse og skoleprestasjoner er at ungdommens psykiske helse kan påvirke skoleprestasjonene ved at god psykisk helse gir overskudd og motivasjon til å gjøre skolearbeidet. Tilsvarende kan elevens skoleprestasjoner påvirke elevens psykiske helse ved at gode resultater gir mer selvtillit og motivasjon til å gjøre en innsats (Samdal, 2009a).

1.7 Modell for sammenhengen mellom psykisk helse, skoleprestasjoner og trivsel

Ogden (2015) har referert til Gustaffson m.fl (2010) og artikkelen *School, learning and mental health. A systemativ review* når han har illustrert og forklart sammenhengen mellom skoleprestasjoner, psykisk helse og skole- og læringsmiljø.

Figur 1: Sammenhengen mellom psykisk helse, prestasjoner og miljø (Ogden 2015,s.177).

Den skolefaglige årsakshypotesen går ut på at eleven bebreider seg selv for å ha mislykket på skolen. Eleven ser ikke verdien med skolen, og mister troen på at han/hun klarer å lære noe. Den emosjonelle årsakshypotesen handler om at elevens negative følelser fører til en forsterkning av negative vurderinger av hendelser, eleven får en negativ skolefaglig selvoppfatning, og motivasjonen og oppmerksomheten blir trukket vekk fra læringsoppgavene. Den emosjonelle årsakshypotesen blir testet i denne masteroppgaven siden vi bruker psykisk helsevariabler for å predikere skoleprestasjoner og trivsel. Modellen kan

utvides ved å inkludere andre variabler som har betydning for skoleprestasjoner som livshendelser og sosioøkonomiske faktorer. Gjensidighetshypotesen handler om at «skolefaglige problemer kan påvirke emosjoner negativt samtidig som negative følelser kan føre til skolefaglige problemer... Gjensidighetshypotesen tar også høyde for at elevenes psykiske helse og skoleprestasjoner påvirkes av læringsmiljøet i klassen og ved skolen.» (Ogden, 2015, s. 177). Figuren og gjensidighetshypotesen beskriver hvor komplekst sammenhengen egentlig er.

1.8 Problemstillingen i denne studien

Formålet med denne studien er å undersøke følgende problemstilling:

1. *Hvilke sammenheng er det mellom elevers psykiske helse, skoleprestasjoner og trivsel?*
2. *Er det mulig å predikere skoleprestasjoner og trivsel ut fra demografiske variabler, stressfulle livshendelser og psykisk helsevariabler?*

For å kunne besvare problemstillingen min, ble en spørreskjemaundersøkelse gjennomført. Dette fordi man da har mulighet til å få et større utvalg, hvor resultatene lettere lar seg generalisere og det er mulig å anslå styrken på sammenhengene.

De demografiske variablene som er tatt med i oppgaven er; kjønn, klasstrinn, om mor og far er i arbeid og familiens økonomiske situasjon. Jeg har tatt med kjønn og klasstrinn som kontrollvariabler da tidligere studier har vist kjønns- og aldersforskjeller både for skoleprestasjoner og trivsel. Tidligere studier tyder på at foreldrenes utdanning har noe å si for barnets skoleprestasjoner (Lauglo, 2008). Ettersom utdannelsen til foreldrene ikke ble kartlagt i studien ved RKBU-Nord men jobbsituasjonen, har jeg valgt å ta med denne for å se om dette kan ha samme betydning for elevenes prestasjoner. Den opplevde økonomiske situasjonen kan være interessant å ta med fordi den sier noe om hjemmesituasjonen og levevilkårene til barnet. Selvrapportert opplevd økonomi kan si noe om hvordan elevene sammenligner seg med andre familier. Elevenes psykiske helse ble målt ved hjelp av SDQ-Nor, hvor psykisk helse blir delt inn i områdene emosjonelle problemer, hyperaktivitet, venneproblemer, atferdsproblemer og prososial atferd, og det blir dermed mulig å undersøke om det er noen psykiske plager som er sterkere med skoleprestasjoner og trivsel enn andre.

Basert på den emosjonelle årsakshypotesen og resultater fra tidligere studier forventer jeg at psykiske helse- problemer er negativt korrelert med skoleprestasjoner og med trivselen på skolen. Tilsvarende skulle man også forvente at det å ha foreldre i arbeid, bedre økonomi og færre negative livshendelser vil være positivt forbundet med elevenes karakterer og skoletrivsel.

2 Metode

2.1 Deltakere

Deltakerne i studien ble valgt ut fra en kystkommune i Nord-Norge. Våren 2013 var det 507 elever fordelt på til sammen 8 ungdomsskoler i kommunen. På fire av de åtte skolene var det mindre enn 30 elever. På to av skolene var det omtrent 40 barn, og på de to siste skolene var det mellom 140- 221 barn. Av 507 elever var det 202 som samtykket til å delta i studien (40 %). Det var 158 elever som besvarte spørreundersøkelsen. Utvalget bestod av 72 jenter (46 %) og 86 gutter (54 %). Det var 35 % som gikk i 8.klasse, 34 % i 9. klasse og 31 % i 10.klasse. Undersøkelsen ved *RKBU-Nord* strekker seg over en treårsperiode. Jeg skal bruke data fra innsamlingen i 2013, videre i oppgaven vil dette bli forkortet til T1 (Bremnes, Adolfsen, & Martinussen, 2013).

2.2 Måleinstrumenter

Problemstillingen vil bli undersøkt ved hjelp av data hentet fra studien ved *RKBU-Nord*, som er en nettbasert spørreundersøkelse blant ungdomsskoleelevene og deres foreldre i kystkommunen. Den tar for seg ungdommenes fysiske- og psykiske helse, rusmiddelbruk og skolesituasjon (Bremnes et al., 2013).

Mange av spørsmålene er hentet fra tidligere ungdomsundersøkelser i regi av Folkehelseinstituttet, samt noen spørsmål er laget spesielt for undersøkelsen ved *RKBU-Nord*. Spørreskjemaet til elevene tok for seg flere variabler enn de som jeg kommer til å presentere her. Undersøkelsen inkluderte også et spørreskjema til foreldrene, som jeg ikke har tatt med i betraktning i min forskning. De etablerte skalaene som er brukt i elevspørreskjemaet fra T1 og som jeg har brukt i min analyse vil bli nærmere beskrevet nedenfor. For de etablerte testene har jeg undersøkt reliabiliteten ved å beregne Cronbachs Alpha. Det er ønskelig å ha verdier

på rundt .70 eller høyere. Høy verdi tilsier at det er indre konsistens i måleinstrumentet (Svartdal, 2009).

SDQ- Nor (Strengths and Difficulties Questionnaire) er et selvutfyllingsskjema som kartlegger psykisk helse, prososial atferd og vennerelasjoner hos ungdom mellom 11-16 år. Screeningsverktøyet er et spørreskjema som inneholder 25 både positive og negative utsagn fordelt på fire skalaer; emosjonelle problemer, atferdsproblemer, hyperaktivitet og venneproblemer. Delskalaene summeres til en totalskåre, som kan være fra 0 til 40 og der en høy skår angir mye problemer. SDQ- Nor har også en skala på fem spørsmål som viser prososial atferd, denne går fra 0 til 10, her er høy skår et uttrykk for stor grad av prososial atferd ovenfor andre (YouthinMind, 2012) (Goodman, 1999). Tillatelse til å anvende SDQ- Nor i en elektronisk undersøkelse ble innhentet fra firmaet YouthinMind.

Spørreskjemaet inneholder utsagn hvor elevene skal krysse av for det som passer dem best, svaralternativene er: «stemmer ikke», «stemmer delvis» eller «stemmer helt». Elevene skal svare ut ifra hvordan de har hatt det de siste seks månedene. Et eksempel på et positivt utsagn er: «Jeg stiller opp hvis noen er såret, lei seg eller føler seg dårlig». Et eksempel på et negativt utsagn er: «Jeg blir ofte sint og har kort lunte».

SDQ- Nor er oversatt til mange internasjonale språk, og brukes aktivt i forskningsprosjekter også her i Norge. Skalaen er en god indikator på psykisk helse. I min studie ble Cronbach's Alpha for skalaen prososial atferd .67, for venneproblemer ble den .67, for hyperaktivitet ble Cronbach's Alpha .68. Dette er tilfredsstillende verdier, selv om det er ønskelig med verdier på .70 eller mer. Skalaen emosjonelle problemer fikk verdien .82, som er en god verdi. Cronbach's Alpha for atferdsproblemer var .30, som er en uakseptabel lav verdi. Hver av disse skalaene ble målt ved hjelp av fem spørsmål.

Mål på negative livshendelser ble studert ved hjelp av tre spørsmål om livshendelser og stress relatert til foreldrene. Elevene skulle svare på om de hadde opplevd psykiske-, økonomiske- eller rusproblemer hos foreldrene i løpet av de 12 siste månedene. Skalaen gikk fra «nei, aldri», «ja, av og til», «flere ganger» til «svært ofte» (Grøholt et al., 2010; Oppedal & Røysamb, 2004). Skalaen ble tatt med fordi dette er hendelser som kan ha en påvirkning på elevenes helse. Det kan også være fare for generasjonsoverføringer av problemer.

Skoleprestasjonene til elevene i utvalget ble kartlagt ved hjelp av to selvrapporterte spørsmål. Det var et spørsmål angående mattekarakteren, «omtrent hvilken karakter har du i matte (1-6)?» Og et spørsmål angående norskkarakteren, «omtrent hvilken karakter har du i

norsk (1-6)?» En samlevariabel (skoleprestasjoner) ble laget som et gjennomsnitt av de to karakterene. Cronbach's Alpha var .59 for skoleprestasjoner, som er en akseptabel verdi. Gitt at skalaen bare inneholder to spørsmål.

Skolesituasjonen til elevene ble kartlagt ved blant annet fem spørsmål om trivsel. Spørsmålene handlet om ungdommens forhold til klassen, for eksempel «Jeg trives i klassen». Og om deres forhold til læreren, for eksempel «Lærerne mine setter pris på meg». Svaralternativene gikk fra «helt enig», «delvis enig», «delvis uenig» til «helt uenig». Cronbach's Alpha for skalaen var .82, som er en god verdi.

Foreldrenes jobbstatus ble kartlagt ved spørsmålene «Er mor i arbeid nå?» og «Er far i arbeid nå?» Svaralternativene var, «ja, heltid», «ja, deltid», «arbeidsløs/ trygdet/ sykemeldt», «hjemmeværende», «går på skole/ studerer» eller «annet». I analysen er alternativene slått sammen til to verdier, om foreldrene er i en jobbsituasjon eller ikke (nær og løs tilknytning til arbeidslivet). De tre svaralternativene «ja, heltid», «ja, deltid» og «går på skole/studerer» ble omgjort til nær tilknytning til arbeidslivet. De to svaralternativene «arbeidsløs/trygdet/sykdom» og «hjemmeværende» ble slått sammen til løs tilknytning til arbeidslivet. Familiens økonomi ble undersøkt ved spørsmålet «mener du at familien din økonomisk har:», skalaen gikk fra «svært dårlig råd», «dårlig råd», «middels dårlig råd», «god råd» til «svært god råd».

2.3 Prosedyre

Prosjektet ved *RKBU-Nord* er et samarbeidsprosjekt mellom universitetet i Tromsø, regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU- Nord), oppvekstetaten og skoleledelsen i den aktuelle kommunen i Nord-Norge. Informasjon om undersøkelsen ble gitt via informasjonsskriv og lokale medier. Før datainnsamlingen ble det gjennomført et informasjonsmøte på skolene om undersøkelsen, og en person på skolen ble gjort ansvarlig for kontakten mellom prosjektansvarlige og elevene og foreldrene. Det ble gitt ut et informasjonshefte om studien på skolene av skoleledelsen. Informasjonsheftet inneholdt opplysninger om prosjektet og hvordan det ville bli gjennomført, informasjon om organisasjonene og prosjektlederne som var med i forskningen, samt et samtykkeskjema (Bremnes et al., 2013).

Den første datainnsamlingen ble gjort fra januar til mai 2013. Både elevene selv og foreldrene måtte gi sitt samtykke på at de skulle kunne være med i studien. Det var frivillig å

delta i undersøkelsen og man kunne trekke seg når som helst. Det ble brukt Questback for å samle inn data til studien. Elevene som hadde samtykket til undersøkelsen fikk en individuell kode av læreren og en elektronisk link til spørreskjemaet (Quest-back), gjennomføringen ble gjort i skoletiden. Studien ved *RKBU-Nord* er godkjent av Regional komite for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK).

2.4 Statistiske analyser

Statistikkprogrammet SPSS (versjon 20.0) ble benyttet for å analysere data fra studien. Først ble det beregnet deskriptiv statistikk som gjennomsnitt og standardavvik til de sentrale variablene. Så ble det beregnet bivariate korrelasjoner for å belyse styrken på sammenhengen mellom variablene. En høy korrelasjon har verdier på $r = .50$ eller høyere, en middels stor korrelasjon ligger på $r = .30$ og en liten korrelasjon på $r = .10$, ifølge kriteriene til Cohen (1988). Korrelasjon mellom to variabler impliserer ikke kausalitet, det vil si at det ikke er mulig å si noe om årsakssammenhengen.

For å predikere skoleprestasjoner og trivsel ble det gjennomført fire hierarkiske regresjonsanalyser. Den ene avhengige variabelen var norskarakteren, den andre var mattekarakteren og den tredje var den gjennomsnittlige totalkarakteren, hvor norsk- og mattekarakteren var slått sammen. Den fjerde avhengige variabelen var totaltrivsel. Demografiske variabler på første trinn i regresjonsanalysen var kjønn, klassetrinn, mor i arbeid, far i arbeid og selvrapportert økonomi. På andre trinn ble variabelen livshendelser tatt med. På tredje trinn fulgte de fem skalaene på psykisk helse; prososial atferd, hyperaktivitet, venneproblemer, atferds- og emosjonelle problemer.

3 Resultater

3.1 Karakteristikk av utvalget

Familiebakgrunn.

Utvalget bestod av 158 ungdomsskoleelever, hvor 72 var jenter (46 %) og 86 var gutter (54 %). I alt 59 % av elevene oppgav at foreldrene var gift/ samboende, 6 % svarte at foreldrene var ugift, 32 % svarte at de var skilt/ separert, og 3 % svarte alternativet «annet». Foreldrenes jobbstatus og familiens økonomi blir presentert i Tabell 1.

Skolesituasjonen.

De gjennomsnittlige skårene for skoleprestasjoner og trivsel står i Tabell 1. Elevenes skoleprestasjoner ble målt ved at elevene skulle oppgi omtrent hvilken karakter de hadde i fagene norsk og matte. Den gjennomsnittlige total karakteren for norsk og matte lå på en firer. Når vi så på norsk- og mattekarakteren for 8., 9. og 10. klasse samlet sett var det 13 % av elevene som sa at de fikk tre eller en lavere karakter i norskfaget. De fleste av elevene svarte at de fikk en firer i norsk (46 %), 35 % sa at de lå på en femmer og 4 % sa at de hadde en sekser i faget. For guttene lå den gjennomsnittlige norskkarakteren på $M= 4.21$, mens for jentene lå den på $M= 4.32$. I matematikk lå 30 % av elevene på karakteren fire, 39 % fikk en treer eller lavere, 29 % fikk en femmer eller høyere. Den gjennomsnittlige mattekarakteren til guttene lå på $M= 4.01$, mens for jentene lå den på $M= 3.44$.

På spørsmålet om de trivdes i klassen, var det 93 % som svarte at de var helt eller delvis enig i utsagnet, mens 7 % sa at de var delvis eller helt uenig. På utsagnet «jeg har mye til felles med andre i klassen» var det 77 % som sa at dette stemte. Til sammen 79 % av elevene var helt eller delvis enige i utsagnet «jeg føler meg knyttet til klassen». Når det gjaldt forholdet til læreren var det 83 % av elevene som mente at læreren satte pris på dem, og 78 % svarte at læreren deres ville hjulpet dem med personlige problemer.

Elevenes psykiske helse.

Elevenes psykiske helse ble målt ved hjelp av SDQ-Nor, innenfor områdene emosjonelle problemer, hyperaktivitet, venne- og konsentrasjonsproblemer og prososial atferd. Gjennomsnittsverdiene er presentert i Tabell 1.

På spørsmålene som omhandlet livshendelser og stress, var det 87 % av utvalget som svarte at de aldri hadde opplevd psykiske problemer hos foreldrene. Til sammen 70 % av elevene svarte at de aldri hadde opplevd økonomiske problemer hos foreldrene, men 23 % svarte at dette var noe de av og til erfarte. I alt 95 % av utvalget svarte at de aldri hadde opplevd rusproblemer hos foreldrene. Under 4 % av elevene hadde erfart psykiske-, økonomiske- eller rusproblemer hos foreldrene flere ganger eller svært ofte i løpet av de siste 12 månedene.

Tabell 1.*Deskriptiv statistikk for variablene i studien*

Variabler	(N = 158)	
	<i>M</i>	<i>SD</i>
Skoleprestasjoner:		
Karakter i norsk	4.26	0.90
Karakter i matte	3.75	1.19
Totalkarakter	4.04	0.88
Trivsel på skolen	3.24	0.63
Livshendelser	1.13	0.31
SDQ-Nor:		
Prososial atferd	7.93	1.70
Emosjonelle problemer	3.26	2.75
Hyperaktivitet	4.20	2.28
Venneproblemer	2.27	1.94
Atferdsvansker	2.00	1.38
Totaldiff	11.81	6.30
	<i>N</i>	<i>%</i>
Foreldrenes yrkesstatus:		
Mor i arbeid/ student	137	87
Mor syk/hjemme/arbeidsløs	19	12
Far i arbeid/ student	139	88
Far syk/hjemme/arbeidsløs	14	9
Familieøkonomi:		
Svært dårlig råd	2	1
Dårlig råd	2	1
Middels råd	47	30
God råd	91	58
Svært god råd	16	10

Note. Variabelen totaldiff. er en samlet skår for alle de psykiske problemområdene.

Det er også interessant å se utviklingen av variablene fra 8.klasse til 10.klasse. Dette er fremstilt i Tabell 2.

Tabell 2

Gjennomsnittlig skår for variablene psykisk helse, trivsel og karakter for ulike klassetrinn.

		Psykisk helse (totaldiff)	Trivsel på skolen (totaltriv)	Gjennomsnitt- lig karakter i norsk og matte	Norsk- karakter	Matte- karakter
	<i>N</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>
8.klasse	56	10.79 (6.44)	3.43 (0.58)	4.23 (0.72)	4.34 (0.64)	4.13 (1.06)
9.klasse	53	12.17 (6.02)	3.14 (0.59)	3.99 (0.98)	4.28 (0.97)	3.70 (1.34)
10.klasse	49	12.58 (6.40)	3.12 (0.68)	3.77 (0.91)	4.14 (1.08)	3.39 (1.06)

3.2 Sammenhenger mellom psykisk helse og skoleprestasjoner, og mellom psykisk helse og trivsel.

Det ble beregnet bivariante korrelasjoner for variablene i studien. Korrelasjonsanalysen er presentert i Tabell 3.

Tabell 3*Bivariate korrelasjoner (N= 158)*

Variabler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Demografi															
1. Kjønn	-														
2. Klassestrinn	-.13	-													
3. Mor i arbeid	.05	-.08	-												
4. Far i arbeid	-.07	-.11	.02	-											
5. Økonomi	.20*	-.14	.23**	.11	-										
Skoleprestasjoner															
6. Karakter i norsk	-.06	-.09	.07	.08	.10	-									
7. Karakter i matte	.24**	-.25**	.16*	.02	.17*	.43**	-								
8. Totalkarakter	.13	-.21**	.14	.05	.17*	.80**	.89**	-							
Trivsel på skolen															
9. Totaltrivsel	.18*	-.21**	.16*	.05	.21**	.15	.21**	.22**	-						
Psykisk helse og livsh.															
10. Prososial-atferd	-.16*	-.10	.17*	.09	.13	.17*	.07	.13	.29**	-					
11. Emosjonelle-prob.	-.48**	.06	.01	.01	-.22**	-.11	-.20*	-.19*	-.48**	.01	-				
12. Hyperakt.	-.07	.11	-.08	.04	-.22**	-.20*	-.36**	-.34**	-.30**	-.30**	.30**	-			
13. Venneprob.	-.14	.14	-.13	.01	-.30**	-.10	-.11	-.12	-.54**	-.25**	.56**	.24**	-		
14. Atferdsprob.	-.05	.02	-.09	-.02	-.18*	-.16*	-.15	-.18*	-.44**	-.34**	.43**	.52**	.33**	-	
15. Totaldiff.	-.29**	.12	-.09	.02	-.31**	-.19*	-.29*	-.29**	-.59**	-.26**	.82**	.69**	.72**	.71**	-
16. Livshendelser	-.11	.09	-.19*	-.06	-.41**	-.13	-.14	-.16*	-.35**	.05	.43**	.28**	.35**	.25**	.46**

Note. Kjønn er kodet, jente= 0, gutt= 1. Sterk tilknytning til arbeidslivet (mor/far i arbeid el. studier) =1, løs tilknytning til arbeidslivet =0, * $p < .05$. ** $p < .01$ (to-halet test).

Totalkarakteren og *totalskåren* for psykiske plager var negativt korrelert med hverandre i tråd med forventningene, korrelasjon $r = -.29^{**}$. Det var signifikante korrelasjoner mellom de fleste psykiske helsevariablene og karakterene, unntatt for skalaene som målte *venneproblemer* og *prososial atferd*. De sterkeste sammenhengene var mellom delskalaen for *hyperaktivitet* og karakterene (mellom $-.20^*$ og $-.36^{**}$). *Norsk karakteren* var den eneste av prestasjonsvariablene som hadde en liten signifikant korrelasjon med *prososial atferd* ($r = .17^*$). Det var ingen av de demografiske variablene som korrelerte med karakteren i norsk, for *total karakteren* var korrelasjonene med variablene *klassetrinn* og *økonomi* signifikante. Det var en del av de demografiske variablene som hadde signifikante korrelasjoner med mattekarakteren, variablene var kjønn, klassetrinn, samt mor i arbeid og selvrapportert økonomi. Resultatene indikerte altså at det å være gutt og gå i et lavt klassetrinn, ha mor i arbeid og ha en familie med god råd, var positivt for å prestere godt i matematikk.

Variabelen *trivsel* på skolen hadde en middels til stor korrelasjon med alle de ulike problemområdene innenfor *psykisk helse* og i tillegg variabelen *livshendelser*. Alle disse variablene hadde en negativ korrelasjon, det vil si at høye variabler på den ene skåren tilsa lave skårer på den andre variabelen, altså mange problemer på ett eller flere områder indikerte lavere trivsel på skolen. Totalskåren innenfor psykiske plager (totaldiff) hadde en sterk korrelasjon med *trivsel* på skolen ($r = -.59^{**}$), av enkeltskalaene var det *venneproblemer* som hadde den sterkeste korrelasjonen ($r = -.54^{**}$). Jentene skåret dårligst når det gjaldt psykisk helse variablene, den sterkeste korrelasjonen mellom *kjønn* var for *emosjonelle problemer* ($r = -.48^{**}$). Av de demografiske variablene hadde *trivsel* signifikante sammenhenger med *kjønn*, *mor i arbeid* og selvrapportert *økonomi*. Så det å være gutt, ha en mor i arbeid og at familien hadde god økonomi var positivt for å trives på skolen.

Det ble også beregnet bivariante korrelasjoner mellom elevenes sosioøkonomiske bakgrunn og skoleprestasjoner og trivsel på skolen. At mor eller far var i arbeid, hadde liten eller ingen korrelasjon med total karakteren eller for trivselen på skolen. Livshendelser som psykiske-, økonomiske- eller rusproblemer hos foreldrene hadde en middels sterk positiv korrelasjon med totalskåren på psykiske plager ($r = .46^{**}$).

3.3 Prediksjon av skoleprestasjoner og trivsel

Resultatene fra den hierarkiske regresjonsanalysen for å predikere elevenes skoleprestasjoner og skoletrivsel er presentert i Tabell 4. De avhengige variablene var: total karakteren, karakter i norsk, karakter i matte og elevenes trivsel.

Tabell 4

Regresjonsanalyse for prediksjon av elevenes skoleprestasjoner og trivsel på skolen

	Total karakter		Karakter i norsk		Karakter i matte		Trivsel på skolen	
	ΔR^2	β	ΔR^2	β	ΔR^2	β	ΔR^2	B
<u>Steg 1.</u>								
Demografi	.075*		.021		.131***		.113**	
Kjønn		.06		-.12		.17		.08
Klassetrinn		-.14		-.05		-.16*		-.12
Mor i arbeid		.07		-.02		.11		.10
Far i arbeid		.04		.05		.03		.03
Økonomi		.05		.02		.06		-.06
<u>Steg 2.</u>								
Påkjenninger	.004		.016		.000		.022*	
Livshendelser		-.02		-.11		.06		-.04
<u>Steg 3.</u>								
Psykisk helse	.083*		.049		.089**		.280***	
Følelsesprob		-.13		-.14		-.09		-.16
Hyper		-.28**		-.11		-.33***		.03
Venneprob		.08		.07		.06		-.32***
Atferdsprob		.03		-.04		.08		-.17*
Prososial		.03		.11		-.04		.17*
Total R ²	.163*		.086		.220**		.415***	
N	158		158		158		158	

Note. Kjønn: jente=0, gutt=1. Sterk tilknytning til arbeidslivet (mor/far i arbeid el studier) = 1, løst tilknytning til arbeidslivet = 0. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Betavardiene er hentet fra det siste trinnet i analysen.

De uavhengige variabler på første trinn var: kjønn, klassetrinn, mor i arbeid, far i arbeid og økonomi. På andre trinn har vi tatt med prediktoren livshendelser. På tredje trinn har vi tatt med variablene for psykisk helse: emosjonelle problemer, hyperaktivitet, venneproblemer, atferdsproblemer og prososial atferd. For *Totalkarakteren* forklarte de demografiske variablene 7.5 % av variansen, mens påkjenninger forklarte ingen signifikant andel av variansen i totalkarakteren. Til sammen 8.3 % ble forklart av variablene innenfor psykisk helse. Den totale forklarte variansen for totalkarakteren var 16.3 %. Dersom man betrakter individuelle prediktorer innenfor psykisk helse var det kun hyperaktivitet som var en signifikant prediktor ($\beta = -.28^{**}$). *Karakteren i norsk* hadde ingen signifikante variabler som kunne forklare noe av variansen. For *karakter i matte* forklarte de demografiske variablene 13.1 % av variansen, denne verdien var signifikant. Påkjenninger var ikke signifikant, mens 8.9 % av variansen i mattekarakteren kunne forklare av psykisk helse. Den totale forklarte variansen for mattekarakteren var 22 %. For mattekarakteren var variablene *klassetrinn* ($\beta = -.16^*$) og *hyperaktivitet* ($\beta = -.33^{***}$) signifikante. For *trivsel* på skolen var det 11.3 % av variansen som kunne forklare av de demografiske variablene. Det var 2.2 % av variansen i trivsel som kunne forklare av påkjenninger. Og det var 28 % av variansen som kunne forklare av psykisk helse. Den totale forklarte variansen for trivsel på skolen var 41.5 %. For skoletrivsel var variablene *venneproblemer* ($\beta = -.32^{***}$), *atferdsproblemer* ($\beta = -.17^*$) og *prososial atferd* ($\beta = .17^*$) signifikante variabler.

4 Diskusjon

4.1 Hvilke sammenhenger er det mellom elevenes psykiske helse, skoleprestasjoner og trivsel?

Elevenes psykiske helse og skoleprestasjoner

Fra 8. til 10. klasse for utvalget i denne studien hadde det skjedd en økning i problemområdene for psykisk helse (Tabell 2). I analysen av data fra *Ungdata 2013* rapporten var det en tendens til økning av depressive symptomer hos ungdommene på ungdomsskolen. På alle klassetrinnene var det flere jenter enn gutter som strevde med dette (NOVA, 2014). De gjennomsnittlige karakterene hadde også en synkende tendens fra 8. til 10.klasse, mest i matematikkarakteren.

Av de ulike områdene innenfor psykisk helse, korrelerte elevenes *mattekarakter* mest med variabelen *hyperaktivitet*. Variablene hadde en middels sterk negativ korrelasjon ($r = -.36^{**}$). *Norsk karakteren* hadde en liten negativ korrelasjon med *hyperaktivitet* ($r = -.20^*$), og naturlig nok hadde da også *total karakteren* en negativ middels korrelasjon med variabelen ($r = -.34^{**}$). I tillegg hadde karakterene en mindre men signifikant sammenheng med skalaen *atferdsproblemer*. Hyperaktivitet og atferdsproblemer forekommer ofte samtidig, på skolen strider en slik norm- og regelbrytende atferd mot de forventningene som stilles av elevene. Vanskene er veldig synlige i skolehverdagen og i klasserommet fordi den forstyrrer undervisningen og er læringshemmende (Ogden, 2015). Gustaffson m.fl (2010) har oppsummert forskning som har funnet en sammenheng mellom skoleprestasjoner og eksternaliserende vansker. Elever som hadde eksternaliserende vansker var overrepresentert i gruppen med lave karakterer, underyting og lærevansker (Gustaffson et al., 2010). Sagatun m.fl.(2014) og Hammond m.fl. (2007) fant ut i sine studier at eksternaliserende vansker var en sterk indikator på om elevene kom til å fullføre videregående skole (Hammond et al., 2007; Sagatun et al., 2014).

Sagatun (2014) fant ut i sin undersøkelse fra 2014 at eksternaliserende vansker (hyperaktivitet og atferdsvansker) hadde en sammenheng med elevenes psykiske helse, skoleprestasjoner og drop out fra skolen (Sagatun et al., 2014). Tidlige eksternaliserende vansker kan være en risikofaktor for drop out fra skolen og billetten inn på arbeidsmarkedet. Det er derfor viktig med tidlig innsats på skolen og i hjemme for å forhindre en uheldig utvikling. En beskyttelsesfaktor kan være å gi støtte og bygge opp elevenes sosiale kompetanse, noe som kan bidra til bedre skolefaglige ferdigheter (Ogden, 2015). Kvernmo (2001) fant ut i sin forskning at mestring hos jentene gjorde at de deltok mer i kulturelle aktiviteter, og at dette førte til at eksternaliserende vansker avtok (Kvernmo, 2001).

Ifølge den skolefaglige årsakshypotesen vil årsaken til sammenhengen mellom mattekarakteren og hyperaktivitet komme av dårlige prestasjoner som leder til at eleven mister troen på å mestre skolen og meningen med å gå på skolen. Den emosjonelle årsakshypotesen vil derimot se på symptomer på hyperaktivitet og atferdsproblemer som årsaken til de svake karakterene. Årsaker til at hyperaktivitet er sterkest forbundet med mattekarakteren kan være at det i dette faget stiller større krav til konsentrasjon og oppmerksomhet og at elevene kan bruke arbeidsminne sitt aktivt. Dette er et problem for elever med matematikkvansker, de strever med å holde på delregnestykker i hodet samtidig

som de skal regne ut neste ledd (Holm, 2008). Elever med atferdsforstyrrelser glemmer fort, har ofte lesevaner og er impulsive (Ogden, 2015). En kombinasjon av lærevaner og atferdsforstyrrelser kan gjøre det krevende for elevene å lese tekstoppgaver og samtidig forstå hvordan de skal regne ut svaret. I matematikkfaget er det et kontinuerlig prestasjonspress til å finne ut de riktige svarene på oppgaver. Dette kan virke stressende på elever som ikke har de grunnleggende matematikkunnskapene, de vil streve med å forstå og å henge med i undervisningen når det oppover i klassetrinnene blir mer og mer teoretisk og abstrakt (Holm, 2008).

Kan symptomer på hyperaktivitet gjøre fag som krever mye konsentrasjon og oppmerksomhet ekstra vanskelige? Hyperaktive elever har vanskelig med å vente på tur, de er impulsive og handler før de tenker. Andre kjennetegn er at elevene ofte sliter med å konsentrere og motivere seg, de kan være vedvarende uoppmerksomme. Elevene er urolige blir lett distraheret, de mister fort interessen og strever med å fullføre det de holder på med. Elever som har atferdsvaner innfrir ikke skolens krav og lærernes forventninger til akseptabel atferd, det er en læringshemmende oppførsel som kan føre til at eleven presterer dårlig i fag (Ogden, 2015). Samtidig er ikke skolen tilrettelagt for elevenes aktivitetsnivå, det burde derfor settes i verk tiltak som bedrer elevenes aktivitetsbetingelser (Befring, 2008). Ulike risikofaktorer i klasserommet som kan føre til problematferd kan være, dårlige sosiale relasjoner, uegnede atferdsmodeller, ineffektivt tilsyn og konfliktfylte samhandlingsmønstre (Befring, 2008). Det å bygge opp elevenes sosiale kompetanse kan virke forebyggende på problematferd og på barns psykiske helse. Det må til en innsats hos lærere og spesialpedagoger for å forbygge problematferd. Ofte er barn med slike vansker utsatt for ulike former for svik, for eksempel omsorgssvikt, urimelige tilpasningskrav eller underaktivisering (Befring, 2008).

Barn innenfor barnevernet har ofte dårligere psykisk helse enn sine jevnaldrende, og også ofte dårligere skolekarakterer. Dette kan forstås som konsekvenser av marginaliseringsprosessen i samfunnet. Ofte kommer de med en ballast på skolen som er tung å bære og som skaper vanskelige forutsetninger for skolehverdagen. For eksempel kan de komme fra en fattig familie, de har foreldre som er psykisk syke eller rusmisbrukere (Frønes & Strømme, 2010; Vinnerljung, 2014). Lave forventninger fra lærere og foreldre kan føre til at elevene blir underyttere, og ikke bruker hele sin kognitive kapasitet (Hammond et al., 2007). Slike tendenser er oppdaget for barn som blir tatt hånd om av barnevernet (Vinnerljung,

2014). Dette kan gi lav motivasjon og dårlig selvbilde, som er risikofaktorer som gjør skolehverdagen til ungdommene vanskelig og som kan føre til at ungdommen velger å slutte på skolen (Dahl, Bergsli, & van der Wel, 2014). Gode skoleprestasjoner er en beskyttelsesfaktor for alle barn, for ikke å droppe ut av grunnskolen og unngå å havne i marginaliseringsprosessen (Vinnerljung et al., 2010). Gode karakteren er som tidligere nevnt billetten for å komme inn på arbeidsmarkedet.

I utvalget fra studien ved *RKBU Nord* kom omtrent 60 % av elevene fra familier hvor mor og far var gift, 32 % hadde skilte foreldre. Lauglo (2008) fant en positiv sammenheng mellom det å ha gifte foreldre og skoleprestasjoner i sin forskning (Lauglo, 2008). I datamaterialet fra undersøkelsen ved *RKBU-Nord* hadde foreldrenes jobbstatus noen signifikante sammenhenger med skoleprestasjoner og trivsel. I korrelasjonsanalysen (Tabell 3) ser vi at hvis mor er i arbeid har dette en positiv sammenheng med mattekarakteren og for trivselen på skolen. Markussen m.fl. (2008) fant ingen direkte kobling mellom foreldrenes jobbstatus og skoleprestasjoner og trivselsvariablene. De fant derimot ut at elever med foreldre med høyere utdanning presterte bedre enn de som hadde foreldre med bare grunnskoleutdanning (Markussen et al., 2008). Samdal fant en sammenheng mellom elevenes selvrapportering av dårlige karakterer og sosioøkonomisk bakgrunn, spesielt i grunnskolen og starten av ungdomsskolen. Han begrunnet dette med at foreldrene motiverte og hjalp barna og ungdommene mer, og foreldrenes holdninger til skolen hadde en større betydning i disse periodene enn senere i skoleløpet når ungdommene selv skulle bli mer selvstendige (Samdal, 2009a).

I dette utvalget predikerte ikke *økonomivariabelen* noen av de avhengige variablene i regresjonsanalysen. I korrelasjonsanalysen Tabell 3 kunne vi allikevel se noen sammenhenger. For *mattekarakteren* og *total karakteren* hadde *økonomi* en liten signifikant sammenheng. *Økonomivariabelen* hadde også en liten korrelasjon med *trivselen* på skolen ($r = .21^{**}$). Det var kun 3 % av elevene i utvalget fra kystkommunen som rapporterte om økonomisk dårlig råd, mens cirka 60 % av elevene svarte at familiens deres hadde god råd. Det å ha dårlig råd eller å leve i fattigdom er en risikofaktor som kan gå i generasjoner, og som kan gjøre hverdagen vanskelig (NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling, 2012). I 2013 var det ungdom mellom 18 og 34 år som bodde alene, hadde lav utdanning eller hadde innvandrerbakgrunn som var overrepresentert i fattigdomsproblematikken. De som lever med fattigdom har ofte dårligere psykisk helse og mindre sosial kontakt, og mange

skammer seg dersom de strever med økonomien (NAV-rapport 2014). Ungdom som faller ut av skolen og da også ofte ut av arbeidsmarkedet, er overrepresentert innenfor gruppen som mottar mest offentlige ytelser. De mangler også ofte de grunnleggende ferdighetene fra grunnskolen (NAV-rapport 2014).

Elevenes psykiske helse og trivselen på skolen

Trivsel er en verdi i seg selv og en viktig faktor for å kunne prestere på skolen, både sosialt og faglig. Elevene har ifølge kapittel 9a i opplæringsloven krav på et godt psykososialt læringsmiljø, som fremmer helse, trivsel og læring (Kunnskapsdepartementet, u.å.). I analysen av data fra studien ved *RKBU Nord* var det en stor andel av elevene som hadde høy skoletrivsel, men oppover i klassetrinnene avtok denne noe. Det var en nedgang på 31 % i trivsel på skolen fra 8. til 10.klasse. Standardavviket økte fra 8. til 10.klasse, det vil si at det var en større spredning av resultatene for 10.klasse. Generelt sett trivdes de fleste av elevene på skolen, og dette støttes av andre norske studier (NOVA, 2014; Samdal, 2009a). *Ungdata 2013*- studien rapporterte om at flertallet av skoleelever, både jenter og gutter svarte at de trivdes på skolen, og at det var de yngste på skolen som trivdes best (NOVA, 2014). I utvalget fra undersøkelsen *Ungdata 2013* svarte 95 % at de trivdes nokså godt eller svært godt på skolen (NOVA, 2014). I *HEMIL*-rapporten fra 2009 rapporterte 85 % jenter og 81 % gutter at de trivdes på skolen (Samdal, 2009a). Forklaring på denne nedgangen av trivsel oppover i klassetrinnene kan ha en sammenheng med hvilken holdning foreldrene har til skolen og hvordan dette kan prege barnas innstilling og motivasjon til skolen (Samdal, 2009a). En annen mulighet er at ungdommene går inn i puberteten som er en utfordrende periode, og at de også blir litt skoletrette mot slutten av tiden på ungdomsskolen.

Alle psykisk helse- variablene var korrelert med skoletrivsel. Den sterkeste sammenhengen var mellom skalaen *venneproblemer* og *trivsel* ($r = -.54^{**}$), bortsett fra samlevariabelen for psykiske plager. Sammenlignet med *HEMIL*- studien viser dette seg å være en normal tendens. Elevene som rapporterte om god psykisk helse svarte også at de trivdes bra på skolen (Samdal, 2009a). En god beskyttelsesfaktor for elevenes psykiske helse er å få støtte fra vennene sine (Oppedal & Røysamb, 2004). Støtte i klasserommet fra medelever og lærere er med på å skape et godt læringsmiljø og kan være med på å forebygge negativt stress. En stressende faktor kan være forandring av skolemiljø midt i et skoleløp, dette kan være negativt for elevenes sosiale miljø. Det vil bli interessant å se om fremtidig

forskning finner ut om lovendringen om søking til videregående skole § 6-20 har påvirket elevenes skoleprestasjoner eller trivsel på skolen (Forskrift til opplæringslova, 2013; Sosial- og helsedirektoratet, 2007). En annen omfattende risikofaktor for skoletrivselen er mobbing, her kan det å ha gode venner være en stor beskyttende faktor.

Det kan være flere årsaker til at det er en sammenheng mellom psykisk helse og skoletrivsel. Ut ifra den emosjonelle årsakshypotesen kan sammenhengen mellom psykisk helse og trivsel forklares med at dersom man sliter med psykiske problemer vil det gi negative følelser som forsterker negative vurderinger av hendelser. Noe som kan være uheldig i sosiale situasjoner, og gi en følelse av mistriivsel. Dette kan også ha en uheldig sammenheng i motsatt retning ved at mistriivsel på skolen kan føre til en utvikling av psykiske problemer. Ved gjensidighetshypotesen vil en god psykisk helse føre til god trivsel, mens dårlig psykisk helse vil føre til dårlig trivsel på skolen.

I utvalget i denne studien hadde variabelen *emosjonelle problemer* en signifikant sammenheng med *kjønn*, hvor jentene skåret høyere enn guttene. I *Ungdata 2013* var et flertall av jenter som strevde med psykiske problemer i både 8., 9. og 10. klasse ifølge elevenes rapporteringer (NOVA, 2014). Slike negative følelser får en uheldig virkning på oppmerksomheten og motivasjonen om skolearbeidet. Før ungdomsskolealderen er det ofte flere gutter enn jenter som strever med psykiske plager, og da ofte atferdsproblemer. I ungdomsskolealderen er det flest jenter som rapporterer om psykiske plager, som emosjonelle problemer (Folkehelseinstituttet, 2014).

Resultatene fra denne analysen viste en middels sterk korrelasjon mellom negative livshendelser og totalskåren for psykiske plager. På spørsmålet angående livshendelser skulle elevene svare på om de hadde opplevd at foreldrene deres hadde hatt noen psykiske-, økonomiske- eller rusproblemer de siste seks månedene. Flertallet av elevene hadde aldri opplevd slike problemer med deres foreldre. Under 4 % av elevene hadde opplevd dette flere ganger. Forskning gjort av Oppedal og Røysamb (2004) fant ut at variabelen skoleproblemer hadde størst korrelasjon med foreldreproblemer ($r = .28^{***}$) (Oppedal & Røysamb, 2004).

Målet med trivsel- og helsefremmende arbeid i skolen er for det første å forbedre helse og trivsel på skolen, og for det andre for å skape et godt og støttende læringsmiljø. Trivsel- og helsefremmende arbeid skal i tillegg gi elevene kunnskaper, holdninger og ferdigheter som kan bidra til å opprettholde en god psykisk og fysisk helse. Elevenes skoletrivsel ble undersøkt i studien «Helsevaner blant skoleelever». Her kom de fram til noen faktorer som

gjorde seg gjeldende for skoletrivselen, blant annet medvirkning til hvordan skolehverdagen skulle være, rettfærdig behandling, at læreren var støttende og at medelevene inkluderte og respekterte hverandre (Samdal, 2009b). Skolen er elevenes arbeidsplass, så det er viktig at omgivelsene er tilpasset eleven og læringssituasjonen. I den nord-norske kommunen, som har blitt undersøkt i denne studien, hadde de laget en plan for alle skolene i kommunen for hvordan de kunne sikre at elevene fikk et godt psykososialt miljø. Det forebyggende arbeidet skulle forankres ved god ledelse, god klasseledelse, positive relasjoner mellom elev og lærer, kultur for læring og et godt samarbeid mellom skole og hjem.

Gjensidighetshypotesen kan best forklare den komplekse sammenhengen mellom skoleprestasjoner, elevenes psykiske helse og trivsel på skolen. Variablene påvirker hverandre gjensidig, og i tillegg blir skolemiljøet tatt hensyn til i denne hypotesen. Hypotesen understreker viktigheten med å jobbe med elevenes helse og trivsel for å kunne oppfylle formålet med opplæringsloven § 1-1, som handler om at elevene skal få kunnskap om hvordan de kan mestre livet sitt og bidra i felleskapet i samfunnet.

4.2 Er det mulig å predikere skoleprestasjoner og trivsel ut fra stressfulle livshendelser og psykisk helsevariabler?

For å besvare det andre spørsmålet i problemstillingen har jeg gjennomført hierarkisk multipl regressjonsanalyse, se Tabell 4. De avhengige variablene var: *total karakter*, *matte karakter*, *norsk karakter* og *trivsel*. Disse ble kontrollert for ved de uavhengige variablene: demografiske variabler, påkjenninger og psykisk helsevariabler. De demografiske variablene var *kjønn*, *klassetrinn*, *mor/far i arbeid* og *selvrapportert økonomi*. Påkjenninger var variabelen *livshendelser*. Psykisk helsevariabler var *emosjonelle problemer*, *venneproblemer*, *atferdsproblemer*, *hyperaktivitet* og *prososial atferd*.

Den *totale karakteren* hadde en total varians på 16.3 %, her var de demografiske variablene samlet sett signifikante og forklarte 7.5 %. *Livshendelser* gav ingen signifikant økning på *total karakteren*, heller ikke når de demografiske variablene var kontrollert for. *Psykisk helse-* variablene var signifikante og forklarte 8.3 %, skalaen *hyperaktivitet* var signifikant. Det var ingen av variablene som predikerte variansen i *norsk karakteren*. Det må derfor være andre variabler som vi ikke har spurt om, som kan predikere dette. Ettersom dette er et fag som blir brukt i så å si alle andre fag, unntatt engelsk og fremmedspråk er kanskje elevene godt rustet til dette faget på ungdomsskolen. Derimot ble *matte karakteren* predikert

av demografiske variabler og psykisk helsevariabler. Til sammen 22 % av variansen i *mattekarakteren* ble predikert av de ulike variablene, det å gå i et lavere klassetrinn sammen med lite symptomer på hyperaktivitet var forbundet med bedre karakterer.

Regresjonsanalysen av dataen viser at mye av variansen i skolekarakterene, unntatt i norskfaget, kan predikeres av psykisk helsevariablene. Andre studier har også funnet lignende resultater hvor elevenes psykiske helse og skoleprestasjoner har vist en sammenheng (Bragdø & Spjelkavik, 2013; Samdal, 2009a; Vinnerljung, 2014). Innenfor psykisk helse var det skalaen *hyperaktivitet* som hadde en signifikant betaverdi for *matte-* og *total*karakteren. Denne sammenhengen fant også Sagatun i sin forskning (Sagatun et al., 2014). *Livshendelser* hadde ingen signifikante verdier på noen av karakterene. De demografiske variablene predikerte mest av variansen i *mattekarakteren*.

Den totale forklarte variansen var 41.5 % for variabelen *skoletrivsel*. Dette vil si at veldig mye av variansen kunne forklares av kontrollvariablene som var tatt med i regresjonsanalysen, (se Tabell 4). Det som predikerte *skoletrivsel* best var psykisk helsevariablene, og da særlig skalaene *venneproblemer*, *atferdsproblemer* og *prososial atferd*. Tilsvarende resultater har også tidligere forskning funnet (Samdal, 2009a). For at skolene skal klare å oppfylle kravet om et godt psykososialt miljø jmfør § 9a i opplæringsloven er det nødvendig med evidensbaserte tiltak som fremmer et godt skolemiljø.

4.3 Styrker og svakheter med egen studie

Det må tas i betraktning at utvalget var lite, det var bare 158 av 500 ungdomsskoleelever som svarte på spørreundersøkelsen i 2013. Responsraten var 31 % for undersøkelsen. En moderat til lav responsrate ligger på mindre enn 65 %. Over 65 % ansees som en høy responsrate (Child Care & Early Education. Research Connections, u.å.). At det var så lav svarprosent kan være knyttet til de som hadde dårligere helse og ikke var fornøyd med skoletilværelsen eller at foreldrene ikke var fornøyd med hjem- skole samarbeidet. Det kan også være mer tilfeldige faktorer som har spilt inn. For eksempel i hvilken grad læreren har motivert elevene til å delta og passet på at informasjon og samtykke- skrivet nådde fram til foreldrene. Ettersom spørreundersøkelsen har så lav svarprosent, er det vanskelig å kunne generalisere resultatene til alle ungdommene i kommunen. Likevel er det rimelig å tenke seg at eventuelle skjevheter i utvalget har større betydning for estimer på forekomsten av for eksempel psykiske plager enn på sammenhenger mellom variabler i utvalget. Undersøkelsen har et

kryss- seksjonelt design, dette gjør at vi ikke kan si noe sikkert om årsakssammenhenger mellom variablene.

De avhengige variablene karakterene i matte og norsk er gode indikatorer på elevenes skoleprestasjoner. Dette er to fag som tar for seg tre grunnleggende ferdigheter, lesing, skriving og regning, som er elementære for de fleste av de andre fagene på skolen. Samdal (2009) brukte også disse fagene som indikatorer på skoleprestasjoner i sin undersøkelse. Her ble det spurt om hva elevene trodde at læreren forventet av dem i karakter (Samdal, 2009a). Hadde man hatt karakterutskriftene til elevene eller skårene på de nasjonale prøvene hadde denne variabelen blitt mer nøyaktig. Selvrapportering av karakterer kan være et for lite utgangspunkt for mål på skoleprestasjoner, og kan derfor bidra til å gi et unøyaktig svar på problemstillingen.

Skjemaet SDQ- Nor er et godt verktøy for å kartlegge psykisk helse, som tidligere nevnt er den i bruk i flere land og innenfor mange sektorer. Bruken av SDQ-Nor i Norge er blant annet studert av Kornør og Heyerdahl (2013). De gjennomgikk tilsammen 27 publikasjoner, og prøvde å finne ut måleegenskapene til screeningsverktøyet. Reliabiliteten til SDQ-Nor i seks av artiklene fant god indre konsistens (Cronbachs alfa) (Kornør & Heyerdahl, 2013). Noen av skalaene i spørreskjemaet til studien ved *RKBU Nord* spør nesten om det samme, dette kan ha en innvirkning på korrelasjonskoeffisienten mellom skalaene. For eksempel ble det innenfor skalaen *venneproblemer* spurt om «jeg blir som regel likt av andre på min alder» sammenlignet med et av spørsmålene i *trivselskalaen* «jeg har mye til felles med andre i klassen».

Feilkilder med spørreundersøkelsen kan være at ungdommene har svart det de tror er normalt å svare eller det som er sosialt akseptert. Leseferdighetene til elevene kan også ha hatt en innvirkning på hvordan de forstår og tolker spørsmålene. Det kan også være at elevene bare har svart uten å se ordentlig på hva som har blitt spurt etter, eller at de ikke husker så langt tilbake som 6 og 12 måneder. Spørreskjemaet har noen spørsmål og svaralternativer som kan være vanskelig å utlevere seg om. Dersom man strever med den psykiske helsen, er dette gjerne et tabubelagt tema. Noen kan også føle at spørsmålene angående jobbstatus og økonomi er vanskelige. Samtidig var spørreundersøkelsen anonym slik at det dermed var lettere for elevene å si sin faktiske mening. Graderingen av svaralternativene kan også gjøre at resultatene blir upresise. For eksemplet på spørsmålet om familiens økonomi er

svaralternativer: svært dårlig råd, dårlig råd, middels råd, god råd og svært god råd.

Skoleelevene kan legge forskjellig mening i disse alternativene.

5 Avslutning

I masteroppgaven har jeg prøvd å belyse elevenes situasjon på skolen og hvordan tre viktige faktorer som, elevenes psykiske helse, skoleprestasjoner og trivsel på skolen henger sammen med hverandre. I korrelasjonsanalysen var det særlig den negative, middels sterke sammenhengen mellom mattekarakteren og hyperaktivitet som skilte seg ut. Lignende resultater fikk Sagatun m.fl. (2014) i sin forskning, de fant ut at eksternaliserende vansker hadde en sammenheng med skoleprestasjoner og frafall fra skolen (Sagatun et al., 2014). Andre sammenhenger som utmerket seg var de fem variablene innenfor psykisk helse som hadde en middels til sterk korrelasjon med trivsel på skolen. Psykiske problemer kan tappe elevene for energi og motivasjon til å være sosial og jobbe med skolearbeid.

Ettersom forskning viser at det er en stor andel av barn og unge som strever med psykiske plager og lidelser, er det viktig å forske videre på årsaker til dette og på tiltak som viser effekt. Dette er en forutsetning for å kunne sette inn tidlig intervensjon, redusere frafallet fra videregående skole, og for å unngå generasjonsoverføringer av psykiske vansker. Siden det var en korrelasjon mellom hyperaktivitet og matematikkarakteren hadde det vært interessant og forsket på årsaker til dette og om det kanskje grunnet i problemer med arbeidsminne.

Resultatene fra min analyse er viktig informasjon til lærere og andre som jobber med barn. Eksternaliserende vansker er forbundet med elevenes skoleprestasjoner. Hyperaktivitet og atferdsproblemer forstyrrer skolehverdagen for både eleven det gjelder og medelever. En skolehverdag krever at elevene sitter på pultene sine og jobber. Jo høyere opp i utdannings-systemet jo mer blir elevene sittende bak pulten med eget ansvar for å komme igjennom pensum. Dette kan skape stress som kan ha påvirkning på skoleprestasjonene. Forskning gjort av NOVA fant ut at det var et flertall av jenter som stresset mye med skolearbeidet (NOVA, 2014). Ettersom mange av dagens ungdom sliter med stress relatert til skolearbeidet, er dette noe som skolene kanskje burde jobbe mer med. Det er viktig å ha kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer når man jobber med barn. Dette er med på å kunne sette inn tidlig tiltak slik at man unngår en uheldig utvikling, kunnskap om beskyttelsesfaktorer kan hjelpe til med å gi

god og tilrettelagt hjelp. Lærerne som var med i utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse trakk fram lærernes kompetanse og skoleledelsens engasjement som viktige faktorer for å bygge opp et godt læringsmiljø. Hjelp til elever som sliter med psykiske vansker er avhengig av lærerens kompetanse og holdninger (Holen & Waagene, 2014).

Referanser

- Bakken, A., & Eldstad, J. I. (2012). For store forventninger? Kunnskapsløftet og ulikhetene i grunnskolekarakterer., NOVA rapport nr. 7/12 (vol. 07, s. 277). Hentet fra: file:///C:/Users/Monica/Downloads/5587_1.pdf
- Befring, E. (2008). Problematferd. Sosiale og emosjonelle vansker. I E. Befring & R. Tangen (red.), *Spesialpedagogikk* (s. 372-392). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Berg, N. B. J. (2012). *Føre var! Forebyggende psykisk helsearbeid i skolen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bjørknes, R. (2012). Beskrivelse og vurdering av tiltaket: "Hva er det med Monica?". *Ungsinn.uit.no - virksomme tiltak for barn og unges psykiske helse*, (28), 1-6. Hentet fra: <http://www.ungsinn.no/wp-content/uploads/Hva+er+det+med+Monica+av+Bj%C3%B8rknes+9.3.12.pdf>
- Bragdø, A., & Spjelkavik, Ø. (2013). Individuell oppfølging av unge i ferd med å havne utenfor skole og arbeid., AFI-rapport 9/2013 (vol. 9). Hentet fra: http://www.hioa.no/var/ezflow_site/storage/afi/files/r2013-9.pdf
- Bremnes, A.-M., Adolfsen, F., & Martinussen, M. (2013). Lenvikungdom 2013-2015 (Helse, oppvekst og trivsel), RKBU Nord- Rapport 3 2013 (vol. 3). Hentet fra: <http://uit.no/Content/369800/lenvikungdomred2013.pdf>
- Child Care & Early Education. Reasearch Connections (u.å.). Quantitative Reasearch Assessment Tool. Hentet fra: <http://www.researchconnections.org/childcare/datamethods/downloads/quantitativereasearch.pdf>
- Dahl, E., Bergsli, H., & van der Wel, K. A. (2014). Social ulikhet i helse: en norsk kunnskapsoversikt, Sammendragsrapport. Hentet fra: <http://www.hordaland.no/Global/regional/Folkehelse/dokument/Folkehelseoversikt/Sosial%20ulikhet%20i%20helse%20En%20norsk%20kunnskapsoversikt.%20Hovedrapport.pdf>
- Folkehelseinstituttet. (2014). Psykiske lidelser hos barn og unge. Hentet fra: <http://www.fhi.no/artikler/?id=84062>

- Forskrift til opplæringslova. (2009). *Forskrift til opplæringslova. Kapittel 3. Individuell vurdering i grunnskolen og i videregående opplæring*. Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_4#KAPITTEL_4
- Forskrift til opplæringslova. (2013). *Forskrift til opplæringslova. Kapittel 6. Inntak til videregående opplæring*. Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_7#KAPITTEL_7
- Frønes, I., & Strømme, H. (2010). *Risiko og marginalisering. Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Gjertsen, P.-Å. (2010). *Sosialpedagogikk. Forståelse, handling og refleksjon*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Goodman, R. (1999). The Extended Version of the Strengths and Difficulties Questionnaire as a Guide to Child Psychiatric Caseness and Consequent Burden. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40(5), 791-799. Hentet fra: <file:///C:/Users/Monica/Documents/Masteroppgave/Goodman.pdf>
- Grøholt, E.-K., Grøtvedt, L., Hånes, H., Alvær, K., Berg, C., Bjørnæs, S., et al. (2010). Kapittel 5. Helse hos barn og unge. I E.-K. Grøholt, L. Grøtvedt, H. Hånes & G. Stene-Larsen (red.), *Rapport 2010:2.Folkehelse rapport 2010. Helsetilstanden i Norge*. (vol. 02, s. 30-38): Folkehelseinstituttet.
- Gustaffson, J.-E., Allodi, M. W., Alin Åkerman, B., Eriksson, C., Eriksson, L., Fischbein, S., et al. (2010). School, Learning and Mental Health: a systematic review. Hentet fra: http://www.kva.se/globalassets/vetenskap_samhället/halsa/utskottet/kunnskapsoversikt_2_halsa_eng_2010.pdf
- Hammond, C., Linton, D., Smink, J., & Drew, S. (2007). Dropout Risk Factors and Exemplary Programs., Dropout Risk Factors and Exemplary Programs: A Technical Report. Hentet fra: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED497057.pdf>
- Haugland, S., & Torsheim, T. (2009). Er det sunt å gå på skolen? I S. Haugland & N. Misvær (red.), *Håndbok for skolehelsetjenesten* (s. 50-65). Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Helseregion Øst og Sør. (2008). Barn i Bergen studien: Psykiske vansker er mer utbredt enn antatt. Hentet fra: [http://www.r-bup.no/CMS/cmspublish.nsf/%28\\$All%29/71F33CA0557DF80AC12573D3003C1788?open](http://www.r-bup.no/CMS/cmspublish.nsf/%28$All%29/71F33CA0557DF80AC12573D3003C1788?open)

- Holen, S., & Waagene, E. (2014). Psykisk helse i skolen. Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant lærere, skoleledere og skoleeiere. Rapport 9/2014 (vol. 09). Hentet fra: <http://www.udir.no/Upload/Forskning/2014/Psykisk%20helse.pdf>
- Holm, M. (2008). Matematikkvansker og opplæring. I E. Befring & R. Tangen (red.), *Spesialpedagogikk*. (s. 278-298). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Humankapital (2014). Store norske leksikon. Hentet fra: https://snl.no/human_kapital
- Kirke- forsknings- og utdanningsdepartementet. (1996). Reform 97- dette er grunnskolereformen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/reform-97-dette-er-grunnskolereformen/id87403/>
- Kornør, H., & Heyerdahl, S. (2013). Måleegenskaper ved den norske versjonen av Strengths and Difficulties Questionnaire, selvrapport (SDQ-S). *PsykTestBarn 2013*, 2:6, 02(6), 1-13. Hentet fra: <http://www.r-bup.no/CMS/ptb.nsf/pages/sdq-s>
- Kunnskapsdepartementet. (u.å.). Det grunnleggende kravet til skolemiljøet- opplæringsloven § 9a-1. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/nb/dokument/dep/kd/lover_regler/reglement/2006/veileder-til-opplaringsloven-kapitel-9a-1/id437837/
- Kvernmo, S. (2001). Psykisk helse hos samisk, norsk og kvensk ungdom. *Tidsskrift for Den norske legeförening*, (03), 1-2. Hentet fra: <http://tidsskriftet.no/article/379352/>
- Lauglo, J. (2008). Familiestruktur og skoleprestasjoner. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 08(01), 3-29. Hentet fra: http://www.hioa.no/asset/6713/1/6713_1.pdf
- Lauritzen, C. (2012). Beskrivelse og vurdering av tiltaket: Alle har en psykisk helse. *Unsinn.uit.no- virksomme tiltak for barn og unges psykiske helse*, (31), 1-6. Hentet fra: <http://www.unsinn.no/wp-content/uploads/Beskrivelse-og-vurdering-av-Alle-har-psykisk-helse-5.6.2012.pdf>
- Markussen, E., Frøseth, M. W., Lødding, B., & Sandberg, N. (2008). Bortvalg og kompetanse.Gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter, Rapport 13/2008 (vol. 13). Hentet fra: <http://www.nifu.no/files/2012/11/NIFURapport2008-13.pdf>
- Nordahl, T., Sørli, M.-A., Manger, T., & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget Vigemostad & Bjørke AS

- NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou201220120005000dddpdfs.pdf>
- NOVA (2014). Ungdata. Nasjonale resultater 2013., NOVA rapport 10/14 (vol. 10). Hentet fra:
file:///C:/Users/Monica/Downloads/Ungdata%20nasjonale%20resultater%20NOVA-rapport%2010_14.pdf
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Oppedal, B., & Røysamb, E. (2004). Mental health, life stress, and social support among young Norwegian adolescents with immigrant and host national background. . *Scandinavian journal of Psychology*, 45, 131-144. Hentet fra:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9450.2004.00388.x/pdf>
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa*. Hentet fra:
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61#KAPITTEL_11
- Paaasche, K. H. (2012). Hva er god psykisk helse? Hentet fra:
<http://www.mentalhelse.no/fylkes-og-lokallag/nord-troendelag/lokallag/naeroey-og-vikna/nyheter/hva-er-god-psykisk-helse>
- Sagatun, Å., Heyerdahl, S., Wentzel-Larsen, T., & Lien, L. (2014). Mental health problems in the 10th grade and non-completion of upper secondary school: the mediating role of grades in a population-bases longitudinal study. *BMC public Health*, 14(16), (1-13). Hentet fra: <http://www.biomedcentral.com/content/pdf/1471-2458-14-16.pdf>
- Sakariassen, H. (2009). Barn i Bergen. *Uni Helse RKBU Vest- Barn i Bergen*. Hentet fra:
<http://uni.no/nb/uni-helse/rkbu-vest/barn-i-bergen/>
- Samdal, O. (2009a). Sammenhengen mellom psykisk helse, skolemiljø, skoletrivsel og skoleprestasjoner., HEMIL-rapport 4/2009 (vol. 4). Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/grunnskole/psykisk_helse_og_skole_hemil_rapport0409-samdal.pdf
- Samdal, O. (2009b). Trivsels- og helsefremmende arbeid i skolen. I K.-I. Klepp & L. E. Aarø (red.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid*. (s. 320-345). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Sosial- og helsedirektoratet (2007). Veileder i psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/hod/is-1405_14898a.pdf
- Statistisk sentralbyrå. (2015). Studiepoeng og fullførte utdanninger ved universiteter og høyskoler, 2013/2014. Hentet fra: <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/eksuvh/aar>
- Stoltenberg, C. (2014). Folkehelse rapporten 2014. Helsetilstanden i Norge., Rapport 2014/4 (vol. 04). Hentet fra: <http://www.fhi.no/dokumenter/4313e1cf39.pdf>
- Svartdal, F. (2009). *Psykologiens forskningsmetoder, en introduksjon*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2005). Kunnskapsløftet- reformen i grunnskolen og videregående opplæring., Kunnskapsløftet- kultur for læring. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ufd/prm/2005/0081/ddd/pdfv/256458-kunnskap_bokmaal_low.pdf
- Vinnerljung, B. (2014). Skola, hälsa och utsatta barns utveckling. (pp. 1-72). Stockholms universitet: Vinnerljung, Bo.
- Vinnerljung, B., Berlin, M., & Hjern, A. (2010). Social rapport 2010 vol. 2010-3-11. Hentet fra: <http://www.socialstyrelsen.se/lists/artikelkatalog/attachments/17957/2010-3-11.pdf>
- Wichstrøm, L. (2007). Internaliserende vansker. I I. L. Kvalem & L. Wichstrøm (red.), *Ung i Norge. Psykososiale utfordringer*. (s. 69-77). Oslo: J.W, Cappelens Forlag AS.
- Wichstrøm, L., & Backe-Hansen, E. (2007). Eksternaliserende vansker. I I. L. Kvalem & L. Wichstrøm (red.), *Ung i Norge. Psykososiale utfordringer*. (s. 119-126). Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS.
- YouthinMind. (2012). What is the SDQ? Hentet fra: <http://www.sdqinfo.com/a0.html>

Tabeller

Nummer:	Navn:	Side:
1	Deskriptiv statistikk for variablene i studien	19-20
2	Gjennomsnittlig skår for variablene psykisk helse, trivsel og karakter for ulike klassetrinn.	20
3	Bivariate korrelasjoner (N= 158)	21
4	Regresjonsanalyse for prediksjon av elevenes skoleprestasjoner og trivsel på skolen	23

Figurer

Nummer:	Navn:	Side:
1	Sammenhengen mellom psykisk helse, prestasjoner og miljø	12

Note: Fra *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge* (s.177), av Ogden,T. 2015, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS